

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DOĞALCILIK VE GERÇEKÇİLİK AÇISINDAN İKİ KADIN:
TESS VE EMMA

Yüksek Lisans Tezi

Emrah Olur

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DOĞALCILIK VE GERÇEKÇİLİK AÇISINDAN İKİ KADIN:
TESS VE EMMA

Yüksek Lisans Tezi

Emrah Olur

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Fahri ÖZ

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DOĞALCILIK VE GERÇEKÇİLİK AÇISINDAN İKİ KADIN:
TESS VE EMMA

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Fahri ÖZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kırca	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Seynep Z. Atayurt-Kenge	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Fahri ÖZ	[İmza]
.....	

Tez Sınavı Tarihi 20.03.2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (22/03/2014)

Emrah Olur

ÖNSÖZ

Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* ve Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* adlı eserleri, iki farklı kültür ve iki farklı dilde kadın sorununa ışık tutacağı varsayımı ile karşılaştırmalı olarak incelenmeğe çalışılmıştır. İki ana karakter Emma ve Tess, 19. Yüzyıl toplum yapısı içerisinde sıkışıp kalmışlıklarıyla, sadece dönemlerinin değil günümüz toplumunda da kadına olan bakış açısının değişmediğini göstermesi yönüyle önemlidir.

Bu tezin hazırlanmasında ve tamamlanmasında benden desteklerini eksik etmeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fahri ÖZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmamı, her türlü fedakârlığını ve desteğini gördüğüm eşim Zeynep ve ailemizin yeni üyesi Hasan Tahsin'e ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ.....	7
1. BÖLÜM: Edebi Akımlar: Gerçekçilik ve Doğalcılık.....	11
1.1. Gerçekçilik Akımı ve Özellikleri.....	29
1.2. Doğalcılık Akımı ve Özellikleri.....	36
2. BÖLÜM: Gustave Flaubert'in <i>Madame Bovary</i> Adlı Romanında	
Emma ve Gerçekçilik.....	46
2.1. Emma ve Aile.....	50
2.2. Cinsellik ve Evlilik.....	53
2.3. Güç ve Özgürlük Arayışı.....	56
3. BÖLÜM: Thomas Hardy'nin <i>Tess of d'Urbervilles</i> Adlı Romanında	
Tess ve Doğalcılık.....	61
3.1 Tess ve Aile.....	64
3.2 Cinsellik ve Evlilik.....	67
3.3 Kadın ve Çalışma Hayatı.....	69
3.4 Çevre ve Kalıtım.....	74
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	
ÖZET	
ABSTRACT	

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* (1857) ve Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* (1891) adlı romanlarında, 19. yüzyılda değişen toplum yapısı ile kadının yeri ve sorunlarını, iki farklı kültürde eserlerin ait oldukları akımlar çerçevesinde karşılaştırarak incelemektir. Romanların farklı coğrafyalara ait olması ve 19. yüzyılda Fransa ve İngiltere'de toplumu etkileyen değişimlerin açıklanması ile bu değişimlerden etkilenerek gelişen edebi akımlar ışığında inceleme yapılacaktır. Gustave Flaubert ve Thomas Hardy'nin bağlı oldukları Gerçekçilik ve Doğalcılık akımlarının incelenmesi, bu yazarların romanlarındaki kadın karakterlerini toplumsal değişimler ile birlikte hangi yönlerden şekillendirdiklerinin gösterilmesi açısından önemlidir.

Bu romanların seçilmesindeki temel neden, farklı edebiyat akımları çerçevesinde, iki ayrı ülke edebi eserlerinde kadın sorununu, erkek egemen yapı altında aktarırken benzer ve farklı yanlarını keşfetme çabasıdır. Bu iki romanın dikkat çeken yanı, aynı yüzyılda yazılmış diğer eserlerden farklı olarak geleneksel kadın kavramına müstehcenlik katması ve kadının “günahkâr” yanının ortaya çıkarılmasıdır. 19. yüzyıl Avrupa'sında, taşralı kadınlardan, genel olarak erkeklerin istekleri doğrultusunda çocuk yapması, ev işleriyle ilgilenmesi ve yuvasına sahip çıkması beklenilirdi. “Kadınlardan hayatlarını ev ve aile üzerine kurmaları bekleniyordu; onlardan kendilerini geçindirmeleri, aslında mütevazı ve ahlaklı giyinmeleri bekleniyordu; görev emirlerini ve hizmet mutluluğunu hayatları için yeterli, hatta asalet verici sınırlar olarak görmeleri bekleniyordu”¹ (Schor, 2005: 172). Taşralı kadınlar, buna ek olarak aileye sadakat ve bağlılıklarını kattıkları zaman

¹ Bu çalışmadaki tüm çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

ideal kadın figürünü temsil etmiş olurlardı. “True woman” ideal, geleneksel ya da sadık kadın kavramı, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Avrupa’da kadını tanımlamada kullanılırdı. Fakat edebî eserler ile birlikte, gelenekselin dışında, evlilik dışı ilişkiler yaşayan, fahişelik yapan ya da evliliği başarıya dönüştürememiş kadınlar için “fallen woman” düşmüş kadın kavramı ortaya çıkmıştır. 1870’lerden sonra ise yasal haklarına kavuşarak kendisini savunabilen ve erkekten bağımsız bir birey olarak yaşamaya devam edebilen kadın, yani “new woman” yeni kadın kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar kadın hareketlerinin gelişimini de göstermektedir. İncelenen eserlerde ise geleneksel kadının nasıl düşmüş kadın konumuna geldiği incelenecektir. Aileye bakmanın dışında bazı kadınlar, maddi kaygılar sonucu çalışmak zorunda kalırdı. Her iki durumda da kadını yönlendiren ve onlara ait kararları veren erkekler olarak gözükmektedir. Bu beklentilerin birçoğunun merkezinde erkek egemen aile yapısı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle tezde kadının haklarına sahip olamaması, kararlarını verememesi ve isteklerini karşılayamaması gibi konular dönemin sorunları üzerinden incelenmektedir. Bu ana karakterlerden *Tess of the d’Urbervilles*’de Tess masumiyeti temsil eden, geçim kaygısı nedeniyle çalışmak zorunda bırakılan kadını temsil etmektedir. *Madame Bovary*’de ise Emma, yaptığı evliliğin ona aradığı mutlu ve gösterişli hayatı sunacağı ümidi içinde güç ve paranın peşinden koşmaktadır. Karakterlerin bekâr-evli, çalışan-ev kadını ve fakir-zengin gibi ayırt edici özelliklere sahip olması, bize incelemenin farklı bakış açıları sunması bakımından önemlidir.

Birinci bölümde, bu iki eserin bağlı olduğu *Gerçekçilik* ve *Doğalcılık* edebî akımlarını ve oluşum süreçlerini, tarihsel süreçleri de verilerek ele alınmaktadır.

Özellikle, yapısal benzerlikleri ile bu iki akımın iki farklı kültüre nasıl yansıdığını anlamak için oluşum süreçlerini belirleyen sebepler ortaya konulmaktadır.

İkinci bölümde, Gustave Flaubert'in 1857 yılında kaleme aldığı *Madame Bovary* adlı romanda, ana karakter Emma aracılığıyla kadın ve kadına ait sorunlar incelenmektedir. Bu inceleme yapılırken kadın ve sorunlarının gerçekçilik akımıyla nasıl yansıtıldığı ortaya konmaktadır. Emma, taşralı bir kadın olarak, aile, toplum, evlilik, cinsellik ve ekonomik zorluklar çevresinde değerlendirilmektedir. Böylelikle gerçekte olan benzer ve farklı yönleri vurgulanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise Thomas Hardy'nin 1891 yılında yazdığı *Tess of the d'Urbervilles* adlı romanda kadının toplumdaki yeri ve sorunları Tess aracılığıyla incelenmektedir. Bu bölümde Tess'in tiplştirdiği saf, masum, eğitimli ve inançlı köylü kızının, nasıl hayattan koptuğu sorusunun cevabı aranmaktadır. Masum bir köylü kızı iken katile dönüşmesindeki etmenler, aile, evlilik, cinsellik, çevre, kalıtım ve ekonomik koşullar çerçevesinde incelenmektedir. Bu bölümde elde edilen bilgiler çevresinde, doğalcılığın yansıttığı gerçekler ile romanda Tess aracılığıyla verilen kadın tiplemesinin ne kadar gerçek olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı inceleme yöntemi kullanılmaktadır. Bunun nedeni, romanların iki farklı ülke edebiyatına ait olması ve sonuç bölümünde toplanan verilerin karşılaştırılması gerekliliğine dayanmaktadır. Böylelikle gerçekçi ve doğalcı edebi akımlar, ayrı ayrı incelenen eserlerde olayların ve kadınların gerçek hayatla uyuşup uyuşmadığına dair çıkarım yapılmasında temel unsurlar olmaktadır. Ortak noktanın ve karşılaştırmada kullanılan unsurların belirlenmesi ile benzer ve farklı yönlerin tespiti için gerekli şartlar yerine getirilmektedir.

Yapacağı araştırmanın “giriş”inde keşfettiği ortak konunun ne olduğunu, bunu nasıl keşfettiğini belirtmekle işe başlar. Karşılaştırmanın objesi olan eserlerin incelenmesinden önce o eserlerin yazarları hakkında tanıtıcı bilgiler verme, yine ilk ana bölümlerde yapılmalıdır. Ortak konu, motifler, tek tek incelenmeli, ama sonra mutlaka işlenişlerindeki farklılıklar, uygulanan inceleme yöntemi çerçevesinde açıklanarak belli bir zemine oturtulmalıdır.

(Aytaç, 2003: 88)

Bu bilgiler doğrultusunda ortak noktaları belirlenen eserlerin, gerçekçilik ve doğalcılık akımları aracılığıyla değerlendirilmektedir. Bu sebeple öncelikle bu akımlar, ortaya çıkışları ve oluşum sürecine etki eden olayları ile özellikleri detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Bu bilgiler ışığında ayrı ayrı çıkarılan veriler, sonuç bölümünde karşılaştırması yapılarak benzer ve farklı yönlerini ortaya kaymaktadır. Buna ek olarak benzer ve farklı yönlerin oluşmasına etki eden nedenler belirtilmektedir.

1. BÖLÜM

EDEBİ AKIMLAR: GERÇEKÇİLİK VE DOĞALCILIK

“Edebi Akım: Bir sanatkâr grubunun belli bir dönemde, ortak dünya görüşü, estetik, sanat ve edebiyat anlayışı çerçevesinde oluşturdukları edebiyat hareketi; bu anlayış ve hareket çerçevesinde kaleme alınan edebî eserlerin oluşturduğu bütündür” (Çetışli, 2012: 32). Bu alıntıda da görüldüğü üzere, akım başlı başına bireye ait bir yapı olmaktan uzak, aynı zamanda da birden fazla sanatkârın ortak noktalar paydasında buluştukları bütünlüğün adıdır. Bu ortak noktalar kimi zaman dil, üslup, ifade ve estetik olabildiği gibi, kimi zaman da sosyal, kültürel ve felsefi alanda ele alınan konular olabilmektedir. Bu ortak noktalar yazarlar ve içinde bulundukları toplumla yakından bağlantılıdır. Bu bağlantıyı sağlayan etmenler, yazarların yaşadığı çevre, yetiştiği toplum ve etkilendiği yazar ya da kavramlar şeklinde ortaya çıkabilir. Aynı dönemde yaşayan yazarlar farklı toplumlarda, farklı kültürlerden etkilenerek, anlatmak istedikleri ortak noktayı farklı ifade edebilmektedirler. Bu aynı toplumda, aynı kültürde yetişmiş farklı yazarlar için de geçerlidir. Bu yazarlar da anlatmak istedikleri ortak noktayı farklı bakış açılarıyla yansıtabilirler. Bunun en güzel örneklerini aynı zaman aralığında yazan George Eliot ve Thomas Hardy’de görmek mümkündür. Bu yazarların en bariz özellikleri ise aynı dönemde yazmalarına rağmen farklı akımları temsil etmeleridir. George Eliot Gerçekçilik akımına bağlı bir tarzda yazarken (doğalcı öğeler de içerir), Thomas Hardy’nin yazınlarında aslında Gerçekçiliğin daha katı hali denebilecek Doğalcı unsurların yansıdığı görülmektedir.

Bunun ana nedeni akımların oluşumunda belirli bir tarih aralığının verilememesidir. Akımları, birbirlerinin devamı olarak değerlendirdiğimizde, henüz bir akım bitmeden diğerinin gelişmeye başladığı da söylenebilir. Yeni akımın eski akım üzerine kurulması ya da o akıma tepki olarak gelişmesi, bu akımların benzer yönlerinin olduğuna işaret eder. Sonuç olarak da sürekli yenilenen bir yapı açığa çıkar. Buna benzer bir durumu, Fransız Edebiyatında da görebiliriz. Aynı yüzyılda kadın teması üzerine yazılan Emile Zola'nın *Nana*'sı ile Gustave Flaubert'in *Madame Bovary*'si iki farklı akım özellikleri taşımaktadır. *Madame Bovary* gerçekçi akımın özelliklerini taşıırken, *Nana* ise doğalcı akımın özelliklerini taşımaktadır. Buradaki önemli olan kısım, her akımın kendisinden bir önceki akıma tepki olarak gelişmesidir. Fransa'da doğan ve gelişen Gerçekçilik akımı yine Fransız yazar Emile Zola tarafından Doğalcılık akımına dönüştürülmüştür.

Akımlardaki temel yapının bir önceki akımın izlerini taşıması nedeniyle Doğalcılığın da Gerçekçiliğin izlerini taşıdığı görülür. Bu nedenle birçok kuramcı ve edebiyatçı bu iki akımı birbirinden ayırmayarak, bu iki akımın gerçeği gözlemlemenin ve nesnel değerlendirmenin daha radikal hali olarak ifade ederler. Bu iki romanın incelenmesinde bu kuramları ayırmayan eleştirmenlerin aksine akımlar ayrı ayrı ele alınmış ve iki roman karakterinin iki farklı akımda aynı erkek egemen baskı altında farklı yansıtıldığı gösterilmektedir. Burada önemli olan nokta ise bu iki akımın *Madame Bovary* ve *Tess* romanlarında işlevi ve o toplumu temsilen eserlere yansıyan kadının yeridir. Temel dayanakları benzer olan bu iki farklı akımda, yine farklı kültürlerde kadının nasıl yansıtıldığını görmek, akımların temsil edildiği eserlerde nasıl bir yapıda olduğuyla da alakalıdır. Sonuç olarak akımlar, ayrı ayrı,

toplumlarına, sosyal hayata, yazara, etkilendikleri felsefi düşüncelere göre ve tarihsel süreci de katarak incelenmelidir.

Gerçekçiliğin temelini oluşturan bütün unsurlar aynı zamanda Doğalcılığın da temellerini oluşturmaktadır. Her ikisini de etkileyen felsefi düşünceler, toplumsal, ekonomik ve siyasal etkilenmeler aynıdır. Bu akımların oluşumunda pozitivizm düşüncesi, Fransız devrimi ve sonuçları ile sanayi devrimi etkili olmuştur. Bu nedenle akımların oluşmasında etkili olan tarihi olaylar öncelik sırasına göre verilmektedir.

Pozitivist felsefenin etkisiyle oluşan Gerçekçilik akımının oluşum sürecinde, bir dönüm noktası sayılan Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin etkileri görülmektedir. Bu iki devriminde hazırlayıcısı olan Aydınlanma Dönemi ve gelişen felsefi düşünceler, bilginin aklın öğretileri doğrultusunda yorumlanmasına ve makineleşmeye geçiş noktasında yol gösterici olmuştur. Aydınlanma diye adlandırılan bu düşünce felsefesinin temeli “insan aklına karşı sınırsız bir güven duyulması; her şeyin akıl süzgecinden geçirilerek eleştirilmesi, ölçülüp biçilmesidir” (Hilav, 2013: 129). Aydınlanma felsefesi aklın kendi kendine yettiğini ileri sürmekte ve aklın üstünde ya da dışında hiçbir otoriteye boyun eğmemektedir. Aydınlanma felsefesi en büyük temsilcilerini Fransa'da bulmuştur. Jean-Jacques Rousseau ve Voltaire gibi aydınlanmacı Fransız filozoflar her alanda düşünce yobazlığına karşı çıkarak aklın üstünlüğünü kabul ettiler ve eserlerinde akıl ve bilimin yol gösterici aydınlığına yer verdiler. Bu düşünürler, feodal olmayan bir düzenin, bireysel özgürlüğün hayalini kurdular ve toplumun da bu konuda bilinçlenmesini sağladılar. Aydınlanma felsefesi, “İngiltere’de, özellikle din, ahlak ve politika konusunda,

otoritelerden kurtulmuş bireyci ve liberal bir anlayışın yaygınlaşmasına yol açtı” (Hilav, 2013: 129).

Aydınlanma felsefesinin Fransa’daki en büyük etkisi ise yönetim sisteminin değişmesi yönünde olmuştur. Diderot, Montesquie, Jean-Jacques Rousseau ve Voltaire gibi aydınların başı çektiği düşünürler, feodal sistemin yıkılması, halkın ekonomik anlamda rahatlaması, eşit haklara sahip olunması ve kilisenin fikirlerinin siyaseti etkilememesi yönünde görüşler bildirmişlerdir. Özellikle İngilizlerin siyasi düzeninden ve John Locke’un düşüncelerinden etkilenen Voltaire’in görüşleri bu süreçte etkili olmuştur. Voltaire, İngiltere’de olduğu gibi Fransa’da da, basında, yargılanma hakkında ve inanç özgürlüğünde bağımsızlığın getirilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bunun dışında, 1776 yılında yayımlanan “Amerikan Bağımsızlık Bildirisi” ve bildirinin sunduğu eşit hak, özgürlük ve siyasal iradenin halka ait olduğu gibi maddeler, Fransız aydınlar tarafından kabul görmüştür.

Amerikan Bağımsızlık Bildirisinden etkilenen Fransız aydınları, bu bildirinin sunduğu eşitlikçi görüşleri Fransa’ya taşımışlardır. Böylece Fransız Devrimi’ni hazırlayan fikir ve düşünce akımları, kendilerine bir dayanak bulmuştur. İngiltere’nin Avrupa’daki siyasi gücü elde etmesi, savaş harcamaları ile düşüşe geçen mali yapı, orta sınıfın kente göçü ve sonucu oluşan işsizlik ve vergilerin arttırılması gibi nedenler de devrime zemin hazırlamıştır. Özellikle halkın ya da burjuvanın soylular, din adamları ve kraliyete karşı duruşları en önemli etkiyi oluşturmuştur. Burjuvazi eline geçen maddi gücü artık monarşinin yönetemeyeceğini iddia etmekte, soylular ise topraklarından, vergi ödememe gibi haklarından ve toplum içinde bulundukları mevkiden vazgeçmek istememektedirler. Halkın da bilinçlenerek saray karşısında devrimci fikirler sunabilmesi, burjuvanın kendisine siyasi ortamda yer araması, kırsal

kesimin anayasal haklar ve vergi eşitliği talep etmesi gibi oluşumlar Fransız Devrimi'ni oluşturmuştur. Bu devrim ile birlikte yayınlanan bildiri ise halkın isteklerini dile getirmiştir. 26 Ağustos 1789 yılında yayımlanan ve 17 maddeden oluşan 'Fransız İnsan Ve Yurttaş Hakları Bildirisi, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ile paralel görüşler sergilemiş ve bildirinin ilk üç maddesinde eşitlik ve hürriyetten konuları ele alınmıştır:

1. İnsanlar hukuk bakımından, hür ve eşit doğarlar, hür ve eşit yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak paydaya dayanabilir.
2. Her siyasi topluluğun amacı, insanın doğal ve zamanaşımına uğramaz haklarının korunmasıdır. Bu haklar hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir.
3. Her egemenliğin özü, ilke olarak, millettir. Hiçbir heyet, hiçbir fert, milletten açıkça gelmeyen herhangi bir otoriteyi kullanamaz.

(Atabay, 2004: 92)

Avrupa'da insan haklarına yönelik ilk bildiri olan ve 4 Ekim 1958 yılında Fransız Anayasası'nda da yayınlanan bu maddeler, temel olarak Fransa'da *Tiers-Etat* (üçüncü sınıf) dâhil tüm insanların eşit hak ve hürriyetlere, özellikle de kanun önünde eşitliğe kavuşturulmasını içeriyordu. Fransız Devrimi'nin sonucu olarak, mutlak monarşi yıkılmış ve yerine halkın egemenliğinde yeni bir sistem kurulmuştur. Kanun önünde eşitlik ve adalet anlayışı herkesi kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Milliyetçilik fikri Fransız Devrimi'nin sonucunda ortaya çıkmış, birçok imparatorluğun yıkılmasında etkili olmuş ve birçok milletin de ulus devlet yapısına geçmesine zemin hazırlamıştır.

Fransız Devrimi'nin ekonomik yönden etkilendiği ve 19. yüzyılın büyük değişimlerinin sebeplerinden olan Sanayi Devrimi ise 18. yüzyıldan başlayarak endüstriyel alanda gelişme gösteren İngiltere'nin Fransa karşısında güçlenmesini

sağlamıştır. Fransa sosyo-ekonomik sorunlarla ve iç çalkantılarla uğraştığından dolayı zayıflamış, İngiltere ise parlamenter monarşinin sanayileşmeye ayak uyduran sistemiyle büyük atılımlar gerçekleştirmiştir. İngiltere Sanayi Devrimi'ne bağlı gelişen ekonomiyi yönetme bakımından dünyada öncü olmuş, hızla gelişen deniz aşırı ticaretiyle, Fransa gibi güçlü ülkelere üstünlük sağlamıştır. Hobsbawm İngiltere'nin öncüsü olduğu bu sanayileşmenin önemini şu şekilde belirtmektedir:

İnsanlık tarihi boyunca, Yeni Taş devrinde tarımın, metalürjinin ve kentlerin ortaya çıkmasından beri hiçbir değişim sanayileşmenin ortaya çıkması kadar derin etki yapmamıştır. Bu gelişme zorunlu ve geçici olarak, bir kapitalist ekonomi ve toplum biçiminde gerçekleşmiştir. Bunun belki de bir süre için tek bir öncü ülkeye bağımlı, tek bir 'liberal' dünya ekonomisi biçiminde olması da kaçınılmazdı. İşte bu ülke Britanyaydı ve bu nedenle de tarihteki tek örnek olarak yer almaktadır.

(Hobsbawm, 1998: 21)

İngiltere'nin hem siyasi hem de ekonomik olarak değişime ayak uydurabilecek tek ülke olması, onu sanayileşmenin lokomotifi haline getirmiştir. Böylece Hobsbawm'ın bahsettiği İngiltere'de oluşan kapitalist ekonomik anlayış diğer dünya ülkeleri tarafından da benimsenmiştir. İngiltere'nin 18. yüzyılın sonlarında başlayan ve 19. yüzyıl boyunca devam eden sanayileşme sürecinde ürettiklerini pazarlama alanında yaptığı büyük sıçramanın temelinde kapitalizme dayalı bir siyasi sistem, coğrafi koşullar, hammaddeye sahip olma, deniz yolunun ticarete etkin kullanımı ve denizaşırı ülkelerle ticaret ağı kurma gibi konular gösterilebilir. Özellikle küçük ya da büyük ölçekli her türlü ticaretin, kapitalist sistem mantığında ve kâr amacı güden bir yapıya sahip olmasıdır. Dolayısıyla Sanayi Devrimi sırasında, İngiltere'nin bu atılımı gerçekleştirmesinin en önemli nedenlerinden birisi, kapitalist ticaret mantığını benimsemiş toplumsal bir yapısının

olmasıdır. İngiliz tarihçi Hobsbawm, İngiltere'deki, paradan her alanda kâr elde edilmesinin amaçlandığı bu kapitalist yapıyı, İç Pazar, Dış Pazar ve Devlete Bağlı Pazar olarak üçe ayırır:

Büyük ve genişleyen iç pazarın daha da büyümesi, önemli olan dört yoldan gerçekleşebilirdi. Bunlardan üçünde çok hızlı bir büyüme mümkün görünmüyordu. Birincisi, nüfus artabilir ve bu da daha fazla tüketici (tabii daha fazla üretici) yaratabilirdi; ikincisi, insanlar para dışı gelirlerden parasal gelirlere kayabilir ve bu da daha fazla sayıda müşteri meydana getirebilirdi; üçüncüsü, kişi başına ortalama gelirdeki bir artış daha iyi müşteriler yaratabilirdi ve dördüncüsü, eski tür imalât ürünleri veya ithal malları sanayi ürünleriyle ikame edilebilirdi.

(Hobsbawm, 1998: 39)

İngiltere'nin tüm dünya ülkelerinden farklı olarak tek başına ve ilk olarak Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmesinde, bu alıntıda da gördüğümüz üzere, parlamentonun izni dâhilinde özel girişimcinin desteklediği işçinin kiralananarak çalıştırıldığı ve her alanda ticaretten kâr etmenin önemli olduğu bu sistemin bulunması başrolü almıştır. Devletin para kazanma yolunda yapılan her atılıma (tarım, teknoloji, pazarlama vb.) destek vermesi ve büyük toprak sahiplerinin işi küçük ölçekli işletmelere kiralaması sonucu oluşan işçi sınıfı, bu sistemin ayaklarını oluşturmaktadır. Tarım alanında hali hazırda üretilen malların iç ve dış pazara dağıtımının kırsal kesimde üretimi canlandırması sonucunda üretimin yapıldığı toprakları kiralayan burjuva sınıfı ekonomik anlamda söz sahibi olmuştur. Bunlar sadece Sanayi Devrimi'ndeki sıçrama için gerekli ortamın İngiltere'de bulunduğunu bize göstermektedir. Hobsbawm devrimle beraber gelişen yeni iş sahalarını ve devletin bu alanlara verdiği destekleri şu şekilde aktarır:

Devletin sistemli ve hatta yoğun yardımıyla desteklenen ihracat, kıvılcım sağladı ve –pamuklu dokumacılık ile birlikte- sanayinin ‘sürükleyici sektörü’ oldu. İhracat ayrıca deniz taşımacılığında da önemli gelişmelere yol açtı. İç Pazar, yaygın bir sanayi ekonomisi için geniş bir temel sağladı ve (kentleşme süreci aracılığıyla) ülke içi karayolu taşımacılığında önemli yeniliklerin meydana gelmesinde teşvik edici oldu; ayrıca kömür sanayi ve bazı önemli teknolojik yenilikler için güçlü bir temel oluşturdu. Devlet, tüccarlar ve imalatçılar için sistematik destek ve teknik buluşlar ve yatırım malları sanayinin gelişmesi için hiç de önemsiz olmayan teşvikler sağladı.

(Hobsbawm, 1998: 47)

Devrimi gerekli kılan bütün sebeplerin yer aldığı bu alıntıda, vurgulanmak istenenlerden biri de sıçramanın basamaklarından olan teknolojik buluşlara önem verildiği ve bu buluşların ortaya konulması için insanların teşvik edilmesidir. Makineleşme çağı olarak da adlandırılan bu dönemin en önemli teknolojik yeniliği 1763 yılında James Watt’ın buharlı makineyi icat etmesidir. Diğer etkenler ise ipliği işleyen dokuma tezgâhlarının ve demir işleme fabrikalarının kurulmasıdır. Bu teknolojik yenilikler, işlerin sürekliliği ve artan talebe daha hızlı cevap verme yönünden büyük bir katkı sağlamışlardır. İşlenen ürünlerin dış pazarda rağbet görmesi, İngiltere’nin deniz taşımacılığında lider olmasına, ekonomik açıdan hedeflenen büyüklüğe ulaşmasına ve dahası yeni sömürge devletler kurarak sınırlarının genişlemesine neden olmuştur. Sanayi Devrimi 19. yüzyılı aşan bir süreçtir ve bu süreç boyunca, teknolojik yeniliklerin yanı sıra, demiryollarının genişletilmesi, elektriğin endüstriyel alanda etkin olması ve petrolün enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanması bütün medeniyet tarihini etkilemiştir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan bir tanesi, Gerçekçi yazarların

toplumu gözlemlmeleri ve yansımaları bakımından, Sanayi Devrimi'nin sonuçları ve topluma yansımalarının neler olduğudur.

Sanayi Devrimi'nde sürekli üretim yapabilen makineleşme ve fabrikalaşmaya geçilmesi ile birçok sorun da açığa çıkmıştır. Bu sorunlar, işçi sınıfının oluşması, deniz aşırı ticaret ve sömürgeciliğin gelişmesi ile yeni hammaddeler ve yeni üretimler oluşması, burjuvanın ekonomik anlamda güçlenmesi ve yeni ticari atılımlar ile sermayenin arttırılması, köyden kentlere göçler ile büyük yoksul mahallelerin oluşması olarak belirli kategorilere ayrılabilir. Özellikle göçler ile kalabalıklaşan kentlerdeki insanların içerisinde bulundukları kötü koşullar, 19. yüzyıl gerçekçiliğinin yansıdığı Dickens'in *Hard Times* romanı gibi eserlerde ele alınmıştır.

Akımların oluşumunda devrimlerin dışında felsefi düşünceler ve bilim insanların etkisi de görülmektedir. Pozitivizm ile deneysel gerçekçiliğe ulaşan bilim insanların düşünceleri önem kazanmıştır. Bilim alanındaki gelişmeler kilisenin mutlak öğretilerine karşı çıkmış ve objektif deneyleme yöntemi ile pozitif gerçekçiliği oluşturmuştur. Hakikati arama çabası içerisinde olan düşünür ve yazarlar kilise öğretilerinin gösterdiği gerçeklerin pozitif bilimlerle sağlamasını yapmışlardır ve gözlem-deney-sonuç üçlemesinde akılcı ve deneye dayalı gerçekçilik çıkmıştır. Bilimin sunduğu verilerle gerçeği arama çabası pozitivist felsefeye dayanmaktadır.

Aydınlanma Çağı'nı etkileyen felsefi düşünceler 19. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüş, Auguste Comte ile birlikte pozitif bilimleri de içine alan pozitivizmin (Olguculuk) ortaya çıkmasına temel hazırlamıştır. Comte, Fransız Devrimi sonucunda yaşanan karmaşayı akıl yoluyla ortadan kaldırmak istemiş ve toplumsal bunalımların kıskacındaki sistemleri, kargaşanın hâkim olduğu toplumları yeni

baştan düzenlemeyi amaçlamıştır, zira Comte’a göre, pozitivizm halkın kurtuluşunun anahtarıdır. Comte’nin savunduğu bu felsefi sistemde doğa olaylarının doğaüstü güçler tarafından yönlendirildiği düşüncesi yok sayılır. Cevizci’nin ifade ettiği bilime dayalı modern dünya görüşü vardır: “Genel olarak, modern bilimi temel alan; batıl inançları, metafizik ve dini, insanlığın ilerlemesini engelleyen bilim öncesi düşünce tarzlarını reddeden dünya görüşüdür” (Cevizci, 1999: 707). Pozitivist felsefe, anlam itibarıyla batıl ve ispatı olmayan her şeye karşı duran, akıl ve gözleme dayalı bir felsefedir. Comte’a göre “yaşanan çağ, bilim çağıdır. İnsanlığın evrimi ile gerçekleşmiştir. Bilginin evrimi, insan düşüncesindeki değişiklikler olarak dile getirir.[...] insanoğlu bu aşamaya uzun bir tarihsel süreci geçirerek gelmiştir. Comte bu süreci üç hal yasası adını verdiği bir yasayla açıklar; çünkü Pozitif bilgi tarihsel evrimin sonucu olan bir bilgidir” (Sönmez, 2008: 161). Auguste Comte pozitivist felsefeyi, dünya görüşünün üçüncü evresi olarak niteler. Comte’a göre pozitivist felsefe “ Dinsel veya sanrısız aşama, metafiziksel veya soyut aşama ve bilimsel veya pozitif aşama” (Comte, 2003: 8) olarak da ifade edilmektedir. Buradaki dinsel aşamanın temeli yaşamsal sistemlerin işleyişindeki doğaüstü etmenleri ifade etme çabasıdır. Metafiziksel aşamada ise gerçek varlıklar ya da yaratıcı gücün yerini soyut kavramlar alır. Pozitif evrede ise tüm doğaüstü gerçekleri arama ya da olayları soyut nesnelere bağlamak yerine akıl ve gözlem ile sistemin kanunlarının nasıl işlediğini gösterir. Çetışli pozitivist felsefeyi şöyle açıklar:

Pozitivist felsefe [...] pozitif ilimlerin verilerine dayanan rasyonalist bir felsefedir. Bu felsefenin temel amacı; pozitif bilimlerin vasıtasıyla bütün olayların meydana gelişlerindeki tabii ve değişmez kanunları keşfetmek ve bir hükme bağlamaktır. Ancak pozitivizmde olayların “niçin” ve “neden”leri ile

uğraşılmaz. Pozitivizme göre, insan zihni, tabiat ve eşyanın mahiyetini kavrayamaz. İnsan zihninin kavrama imkânı, varlığı deneyle ispatlanabilenlerle sınırlıdır. Bu noktada pozitif; ölçülebilir, tartılabilir, deneye sokulabilir ve faydalı olan şeydir. Deneyle ispatlanamayan her türlü bilgi, teolojik veya metafiziktir ki, hayal mahsulünden başka bir şey değildir. Felsefenin görevi, pozitif bilimlerin üstünde bir gerçeklik aramak değil, söz konusu bilimlerin sonuçlarını sentez etmek ve sistemleştirmektir. Bu sebeple pozitivist felsefe, hiçbir dine ve bu dinlerin getirdiği bilgi ve inançlara katılmaz ve onları reddeder.

(Çetişli, 2012: 91-92)

Alıntıda da ifade edildiği gibi bu felsefe anlayışı diğer metafizik anlayışları reddetmekte ve tamamen deneyle ispatlanabilen gerçekliği kabul etmektedir. Böylece açıklanması gereken bilinmezleri soyut ifadelerle anlatmak yerine deney yaparak somut sonuçlar ortaya koyma çabası içerisindedir. Deneylemenin düşünce boyutunun sistemleşmesi olan pozitivizm, bugün de ifade ettiğimiz gibi pozitif ilimlerin felsefi anlamda ifadesi olmuş ve uygulamanın dayandığı esasları sistemleştirmiştir. Comte'un "yapabileceklerimizin sınırını sadece deneyimlerimiz sayesinde doğru tahmin edebiliriz" (Comte, 2003: 12) ifadesiyle gerçeği aramada ya da bağlantı kurmada temel metodun deneyleme olduğu bir düşünce anlayışı doğmuştur. Bunun sonucu olarak da tüm eski metafiziksel ve dinsel inanışlar sorgulanır hale gelmiştir. "Bu felsefenin en yüce tutkusu doğa kanunlarını keşfetmektir ve en temel özelliği de insanın akıl yürütmesine men edilmesi gerektiği farz edilen tüm o ulvi sırlara bakış şeklidir" (Comte, 2003: 12). Comte'a göre pozitivizm tek düze bir bakış açısını reddeden, akıl ile yoğrulmuş ve cevaplar aranan bir düzendir. Hayata artık daha cesur ve açık fikirle bakılabilecek bir dönemim habercisi ve felsefe anlayışı meydana çıkmıştır.

18. ve 19. yüzyılda sadece pozitivist felsefe ortaya çıkmamıştır. Pozitivist felsefeyle birlikte, Karl Marx ve Charles Darwin gibi hem sosyal hem de pozitif ilimleri etkileyen düşünürlerin ortaya koydukları yeni düşünce yapılarının doğuş zeminleri oluşmuştur. Darwin, yaşamı evrim kuramı olarak nitelendirdiği eksene oturtmuş ve insanın bu süreçteki serüvenini mücadele, çevre ve kalıtım etkenleri ile açıklamıştır. Marx ise hayatın sosyo-ekonomik boyutunu vurgulayarak bu süreçteki insanın mücadelesini ele alan yeni fikirler sunmuştur, zira insanoğlu bir doğa yaratığıdır ve duyduğu gereksinimleri karşılamak için çalışması gerekmektedir. “Çalışma, yani ekonomik etkinlik, maddesel bir etkinlikti ve tarihin, toplumun, insanın gelişmesinin ve ilerlemesinin temeliydi” (Hilav, 2013: 162). İnsanoğlu çalışmak uğruna emek aracılığıyla doğayı değişikliğe uğrattırken, aslında kendini değiştirmekte, yeniden oluşturmakta ve geliştirmektedir.

Marx’ın oluşan yeni toplumsal yapının ve işçi sınıfının sorunlarını dile getirmesi, edebi eserlerde de etkisini göstermiş ve Marx’ın kuramsallaştırdığı sınıfsal yapılar ve işçi sınıfı insanların hayatları yazınsal metinlerde temsil edilmiştir. Bu yüzyılda sorgulanan ve üzerine araştırmalar yapılan bir diğer konu ise insanın yaratılışı ve evrenin canlıları üzerine yapılan çalışmalardır. Özellikle insanoğlunun yaratılışı üzerine tartışmalar kilise ve metafizikçilerin görüşleri dışına çıkmaya başlamıştır. Deneyüstü konularda, yani Tanrı ve insan ruhunun ölümsüzlüğü gibi konulara açıklık getirmeye çalışan metafiziğin artık geçersiz olduğu düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır ve bilimin pozitif veya deneysel hale gelmesi istenmiştir. Pozitif bilim demek teolojik ve metafizik öğelerin dışına çıkmak, sadece yöntem ve ilkeler üzerinde deney ve gözlem yoluyla düşünmek demektir. Bunun öncüleri arasında sayılan Darwin, türlerin ve canlıların evrim geçirdiğini ileri sürerek, pozitif

felsefe çerçevesinde, yaptığı gezi ve araştırmalarla bunları açığa çıkarmıştır. Darwin, değişimin temelini doğal seçme ve varolma savaşı olarak açıklamaktadır. Doğal seçme metoduyla, değişen şartlar sonucu hayatta kalmayı başarabilen ya da yaşama en uyumlu olan canlı türleri evrimini devam ettirebilmektedir. Darwin, bu evrimi ve doğal seçilimi şöyle ifade etmektedir:

Her türün doğmuş bireyleri sağ kalabileceklerden kat kat çok olduğu için ve bundan dolayı, yaşamak için sık sık yinelenen bir savaş verildiği için, karmaşık ve bazen değişen yaşama koşullarının etkisindeki herhangi bir canlı, kendisine yararlı bir tarzda ne denli hafif bir değişikliğe uğrarsa uğrarsın, daha iyi bir sağ kalma şansı bulunacak ve böylece *doğal olarak seçilmiş* olacaktır. Soyaçekim ilkesinin etkinliğinden ötürü, seçilmiş her çeşit, kendi yeni ve değişiklik geçirmiş biçimlerini çoğaltma eğilimi gösterecektir.

(Darwin, 2012: 29-30)

Her güçlü bireyden türeyen canlı, yenilenen yaşam koşullarına uyum sağlamak için değişiklik göstermektedir. Bu değişimler sonucu uyum sağlayan ve güçlü olan tekrar çoğalma yoluna gider. Böylece hayatta en uyumlu ve güçlü olan birey çoğalma ve yaşama hakkı kazanır. Darwin bu gerçeği Doğal Seçme (Natural Selection) olarak bilime sunmuştur. Doğal seçmenin oluşumundaki etmenlerden biri olan değişim, çevresel faktörlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Evrimin devamı için uyumlu olan canlıda yararlı olan değişimler kalıtım yolu ile çoğalma yoluna gider. Darwin, bu çoğalmanın bir varolma mücadelesi olduğunu ve zayıf olanın yok olacağını şöyle açıklamıştır:

[...] organik varlığın sayıca çoğalmak için en büyük çabayı gösterdiği; her birinin ömrünün belirli bir döneminde yaşamak için savaştığı; her kuşakta ya da

belirli aralıklarla yaşlıların da gençlerin de kaçınılmaz ve büyük kırımlara uğradığı unutulmamalıdır.

(Darwin, 2012: 88)

Her çoğalma başka bir varolma mücadelesi olduğu gibi aynı zamanda da yeni değişimlerin etkileyicisidir. Çoğalma yeni ihtiyaçlara ve yeni yararlı oluşumlara sebep olarak canlının görünen veya görünmeyen değişimler ile uyumlu canlı olmasına neden olur. Kalıtım yoluyla aktarılan karakterler ya da özellikler de bu değişimde belirleyici faktör olmaktadır.

Darwin'in sunduğu bu bilgiler aracılığıyla, edebi eserde zorluklarla mücadele eden karakter, kalıtımsal özelliklerinden dolayı sınıfsal farklılık yaşayan tipler ve karakterin ölümü, şiddete ve baskıya uğraması gibi çevresel etmenlerin yön verdiği durumlar incelenebilmektedir. Kadercilikten uzaklaşmaya çalışan yazarların – bunlar genelde doğalcılık akımını temsil ederler – sebep ve sonuç ilişkilerini incelerken Darwin'in sunduğu kalıtım ve varolma mücadelesine dayandırdıkları görülmektedir.

Comte ve Darwin'in görüşleri dışında sosyal hayatı, toplumun sınıfları arasındaki ilişkileri ve burjuva ile işçi arasındaki sorunları dile getiren Karl Marx olmuştur. Marx, burjuvanın giderek artan hâkimiyeti sonucu oluşmaya başlayan yeni bir sınıfsal ayrıma dikkat çekmiştir. Daha önceleri soylular veya toprak sahiplerinin hâkimiyetinde, onlara karşı kültürel ya da ahlaki bir bağlılığın olduğu bir yapı vardı. Bu feodal sistem soylular ya da toprak sahipleri ile ona hizmet edenlerden oluşmaktadır. Aydınlanma Çağı ve sonrasında gelen dönemde oluşan burjuva sınıfı soylulara, kraliyete ve din adamlarına karşı duruşuyla bütün sosyal ve ekonomik yönetimi ele almış ve gelişen bu sistemde yeni bir sınıf oluşturmuştur.

Bu sistem tamamen iş gücünü yüklenerek sermaye oluşturan emekçinin ve oluşturduğu parasal gücü yöneten ve bu gücün sahibi olan tüccarların esasına dayanır. Sanayileşme sonucu feodal beylerin yerini parasal güç almış ve gücü yöneten orta sınıf ticaret erbabları artık birer büyük tüccar olmuşlardır. Aslında burjuva sınıfının başkaldırdığı sistem gibi bu yeni düzen de hiçbir şekilde adalet getirmemiş aksine yeni bir sınıfsal ayrıma neden olmuştur. Bu oluşan yeni sistemde burjuvazi gelişmiştir. Oluşan yeni yapının da adalet getirmediğini Marx şöyle ifade etmektedir:

Feodal toplumun yıkıntıları arasından filizlenip yükselen modern burjuva toplumu sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmamıştır. Modern burjuva toplumu eski sınıfların yerine yeni sınıflar, eski baskı koşullarının yerine yeni baskı koşulları, eski mücadele biçimlerinin yerine de yeni mücadele biçimleri getirmekten öteye gitmemiştir.

(Marx ve Engels, 2013: 41)

Yıkılan baskıcı feodal yapının yerini, orta sınıfın oluşturduğu burjuva almıştır. Baskı ve adaletsizliğin sadece şekil değiştirdiği bir çalışma sistemi gelmiştir. İşçi, verdiği emeğin karşılığını alamamış ve bozuk çalışma ortamlarında ezilmiştir. Bunun karşılığında burjuva patronlar, bu iş gücünden sermaye elde etmiştir. Marx ise bu modern işçi sınıfının - proletarya – düzgün şartlarda çalışması ve verdiği emeğin karşılığını alması gerektiğini savunmaktadır.

Bu yüzyılda her yeni gelişme insanı yabancı olduğu bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Halk için sorun olan bazı yenilikler burjuva için parasal güç olarak yansımıştır. Özellikle her yeni sanayileşme ya da makineleşme burjuva için daha çok üretim ve daha az insan gücünden yararlanmak anlamına gelmiştir, bunun sonucunda da, proletarya emeğinin karşılığını alamamıştır. Yeni keşfedilen hammaddeler ya da

ürünlerin satılabileceği yeni pazarlar, limanlar veya ticaret merkezleri burjuva ile proletarya arasındaki uçurumu biraz daha belirginleştirmiştir. Bunların karşısında Marx, proletaryanın örgütlenerek haklarını aramaları konusunda yeni düşünceler ortaya atmıştır. Marx'a göre, işçilerin birlik olmaları ve haklarını topluca savunmaları gerekmektedir.

Bu hak mücadelesinde ağır iş yükü altında ezilen sadece erkekler değildir. Kadınlar da proletarya tarihinde olumsuz koşullarda ve en ağır işlerde çalışmışlardır. Marx özellikle kadının toplumdaki yerini belirterek, kadının ezilmişliği, çalışan kadın ve çocuk işçilerin haklarının aranması konusundaki düşüncesini şu sözleriyle dile getirmiştir: “Bütün çocuklar için resmî ve parasız eğitim. Bugünkü biçimiyle çocukların fabrikada çalışmalarına son verilmesi” (Marx ve Engels, 2013: 68). Marx, çocuk işçiler üzerinden ucuz iş gücüyle elde edilen parasal güce karşı durulması ve bu çocukların çalışmaları yerine eğitim almaları gerektiğini vurgulamıştır. Paraya endeksli bir sistemde, paraya ulaşma isteği, herkesin eşit şartlardan yoksun yaşaması ve kadının bu zor koşullarda ihtiyaçlarını giderememesi, kadınları ve çocukları çalışmaya itmiştir. Ünlü Marxist teorisyen ve kadın hakları savunucusu Clara Zetkin'e göre, Marx, kadın sorunuyla da ilgilenmekte, kadının bir birey olarak toplumdaki yerini alması için mücadele vermekte ve kadının hak-eşitliğini genel ve materyalist tarihsel gelişim bağlamında ele aldığını vurgulamıştır. Marx'a göre kadın sorununu genel toplumsal bağlantıların ışığında anlamamız ve bu doğrultuda işlememiz gerekmektedir. Toplum içerisindeki egemen ya da itici güçleri bilmek, bu güçlerin kadın sorununda ve kadın hak-eşitliğindeki rolünü kavramak gerekmektedir. Bu sorunları çözüme kavuşturmak da materyalist tarih anlayışı içerisinde mümkün olacaktır. 19. yüzyılın ortalarına kadar kadının, toplumun ahlaki yasalarına göre

varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bu yasaların belirlediği çevrede, bir başka ifadeyle sisteme uygun aile ve toplum yapısına bağlı olarak yaşamını devam ettirdiği görülür.

Bu çalışmada incelenen romanlardan *Tess of the d'Urbervilles*'deki başkarakter Tess hem aile baskısından hem de ekonomik koşullardan dolayı çalışmak için kendine iş aramaktadır. Başta alt-orta sınıf bir ailede ideal ev kadını olan Tess, çalışmak için çıktığı yolda önce tecavüze uğrayıp toplumdan dışlanan bir kadın, sonra ise baştaki tüm saf ve iyi niyetli düşüncelerinden vazgeçerek günahlarından kurtulmak isteyen bir katil olmaktadır. Bu yola onu sürükleyen nedenlerden biri çalışmak için gittiği çiftliklerde başına gelenlerdir. Sorunun temelinde yoksulluk vardır. Marx'a göre sınıflar arası parasal güç farkının bu denli yüksek olmasının nedeni, burjuvanın getirdiği kapitalist sisteme dayanmaktadır. Bu sistemdeki her türlü çözüm paraya endekslenmiştir ve sistem, çok işçi, ucuz işgücü ve daha fazla üretimi hedeflemektedir. Kadın da bu sistemin ucuz iş gücünü oluşturmuştur. Uzun çalışma süreleri, sağlıksız koşullar ve ağır çalışma şartları, kadın ve çocukların daha çok ezilmelerine neden olmuştur. Bu şartlar onları ailelerinden ve çevrelerinden uzaklaştırmış, böylece kendilerine ait istek ve sorunlarla ilgilenememişlerdir. Marx'ın düşüncesine göre de çocuklarda olduğu gibi kadınların da eşit haklardan yararlanması, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve aile bağlarını oluşturması gerekmektedir. Bu haklar kadınlara ve çocuklara verilmediği takdirde işçi sınıfı ailelerde iletişimsizlik ve yabancılaşma oluşmaktadır.

Proleterler arasındaki bütün aile bağları büyük sanayinin sonucu olarak kopup parçalandıkça ve çocuklar basit birer ticari mal ve emek aracına dönüştükçe burjuvazinin aile ve eğitimden, ana baba ile çocukların sıcak ilişkisinden dem vurması bir kat daha iğrençleşiyor.

(Marx ve Engels, 2013: 63)

Kadın ve çocukların aile yapısından uzaklaştığına dikkat çekildiği bu noktada bir sonraki adım topluma ve kendisine yabancılaşan bireylerin çıkmasıdır. Kadınların çalışmasına karşı çıkılmadığı, fakat çalışma şartlarının getirdiği ağır koşullardan dolayı, işçinin dış dünyasına karşı yabancılaşmaması ve alınacak tedbirlerle bunun önüne geçilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Sosyal alanda yaşanan bütün bu gelişmeler, yeni fikir akımları ve bilim alanındaki ilerlemeler doğrudan edebiyata da yansımıştır. Aydınlanma Çağı'nın hemen sonrasında Aydınlanma usçuluğuna başkaldıran Romantizmin (Coşumculuk) toplumsal alanda öze inmesiyle, yazarlardaki eski klasik anlayıştan, ruhani, tanrısal kavramlardan uzaklaşıp doğrudan topluma, insana ve duygulara yönelmiştir. "Aydınlanmayı uğraştıran yalnızca us ile yaklaşılabilendir, anlamlı ve açık olandır; romantizm dünyanın 'geceyarısı yanını' yeniden keşfeder ve onu atalarından kalma haklarına yeniden kavuşturmak ister" (Szerb, 2008: 381). Bu dönemde, yazın katı bir biçimde ussal olan dış dünyadan, saray tekelinden uzaklaşmış, doğaya, duygulara ve içgüdülere dönmüştür. Romantizmin, kendisinden sonra gelen edebi akımları etkileyen en önemli özelliği ise, "toplumun doğaya en yakın katmanı olan halka" (Szerb, 2008: 383) dönmesi ve onlara edebi yapıtların kapısını açmasıdır.

Bu yönelme 19. yüzyıl ile birlikte yazarların kendilerini daha çok topluma, sosyal hayata, sosyal gerçekçiliğe ve tarihsel işleyişe bırakmasına neden olmuştur. Oluşan bu yeni akım da Gerçekçilik akımı olarak adlandırılır.

1.1. Gerçekçilik Akımı ve Özellikleri

Sanat yaratıcıları çağlar boyunca sanatta gerçekçiliğin ne olduğunu ve insandan bağımsız olup olamayacağını üzerine yoğunlaşmışlar ve sonunda kendilerini gerçekten tümüyle soyutlayamayacaklarını anlamışlardır. Bununla birlikte, yüzyıllar boyunca, resim, heykel ve el sanatları gibi uğraşlar yoluyla gerçek ve taklit arasındaki farkı aramışlardır. İnsanlar gerçek, taklit ya da gerçeğin yansımalarını, onları algılayabildikleri ölçüde ifade edebilmişlerdir. Böylece ilk çağlardan günümüze kadar olan süreçte, sanatçılar oluşturdukları kurgusal dünyada gerçeği nasıl algıladıklarını ortaya koyabilmişler ve algıladıkları bu gerçeği eserlerine yansıtmayı başarabilmişlerdir. Bunu başarmalarının en büyük nedeni insanın düşünme gücünün her yeni medeniyetle beraber gelişmesidir. Bu gelişimle beraber insan bilinci, çeşitli gözlemler neticesinde, insanın insanla, insanın doğayla ve haliyle çevresiyle ilişkisinden doğan eleştirel değerlendirmelerde de ilerleme kaydetmiştir. Bu çıkarımlardan hareketle, sanatın konusu artık birey ve toplum yaşamı ya da insanın toplumsal konumu olmuştur, bu da dış dünyanın gözlemlenmesini ve tanınmasını gerekli kılmıştır. Bu düşünceler bağlamında, bu bölümde gerçek kavramının ne olduğu tartışmasının yanı sıra, Gerçekçilik akımının 19. yüzyılda etkilendiği tarihsel olayları ve bu akımın genel özelliklerini incelemek önemlidir.

Her akımda olduğu gibi Gerçekçilik akımı da gelişme sürecinde belirli evrelerden geçmiştir. Bu evreler yeni felsefi düşüncelerin gelişmesi ve bu düşüncelerin etkisi olduğu gibi kimi zaman da bilimsel yeniliklerin getirdiği hızlı değişimler olmuştur. İnsanı toplumsal konumu içinde çevresiyle gözlemlemenin ve algılamının konu edindiği bu akımda, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin etkisi

en önemli faktörler olarak görülmektedir. Bu tarihi dönem, siyasal ve sosyal devrimler sonucu toplumun köklü değişimlerden geçmesine tanıklık etmiştir. Çünkü bu devrimler sonucu oluşan yapıda, feodalizm yıkılmış, burjuva ekonomik anlamda güçlenmeye ve sahip olduğu sermayeyi büyütmeye başlamış, sınıflar arasındaki iletişim kopuklukları ile yabancılaşma ortaya çıkmıştır. Marx'a göre, insan doğayla ilişkisinde, ihtiyaçlarını karşılamak için belli başlı ürünler ortaya koymalıdır. Ortaya konulan her ürün yeni ihtiyaçların doğmasına sebebiyet verir ve ortaya çıkan bu yeni ihtiyaçların giderilmesi gerekir ve bu böylece sonsuza kadar sürüp gider. Böylelikle, ihtiyaçların giderilmesi bağlamında uygarlık ve toplumsal yaşam oluşur. İnsanlar kurdukları bu yeni sistemi yine kendi icatları olan parayla yönetirler. Para ise insanları nesneleştirerek, sistem içinde insanı değersizleştirmiştir. Bunun sonucu Hilav'ın bahsettiği yabancılaşma ortaya çıkmıştır:

Ama insan bu ürünleri ortaya koyarken, bu ürünlerin içinde kendini kaybetmektedir. Bu ürünler, insanın yarattığı şeyler olduğu halde, insana karşıt yabancı ve ezici gerçekler haline gelmektedir. Örneğin insan, ekonomik etkinlikte bulunarak zenginlikler yaratır, ama bu zenginlikler, para olarak onun karşısına dikilir, onu boyunduruğuna alır; parayı yaratan insan, paranın oyuncağı haline gelir. Bu ekonomik yabancılaşmadır ve bütün yabancılaşma biçimlerinin temelidir. İnsanın yarattığı ekonomik nesneler, böylece yabancılaşarak, kendi başına buyruk bir dünya kurarlar; bu dünyanın yasaları vardır ve biz bunları ekonomik yasalar olarak tanırız. (...). Oysa bu yasaların altında, insan oğlunun kendi yaratma gücü ve insanlar arası ilişkiler vardır.

(Hilav, 2013: 164)

İnsanların, yaşamın sürdürülebilmesi için ortaya koydukları ürün üretme çabası, oluşan yeni parasal sistemle beraber iletişimsizlik ve yabancılaşmayı doğurmuştur. Ancak tarih boyunca yayılan bu yabancılaşma sonucunda, insanlar arası ilişkiler önemini kaybetmiştir ve bu ilişkilerin yerini nesnel olan ekonomik

ilişkiler, diğer bir deyişle ekonomik yasalar almıştır. Böylelikle, insanın kendi yarattığı dünya zenginleşirken, kendisi hem maddi hem manevi anlamda yoksullaşmıştır. Kısacası bu tarihsel süreçte oluşan anamalcı (kapitalist) sistem toplumda köklü değişimlere yol açmıştır. 19. Yüzyıl İngiliz toplumu ve sanat akımları üzerine birçok çalışma yapan Raymond Williams, gerçekçiliğin oluşum sürecini bu anamalcı sistemin getirdiği sonuçlara bağlamıştır.

Burjuvazi tarafından başlatılan bu akım; çağdaşlık, laiklik, sosyal kapsayıcılık gibi eleştirel noktalarla paylaşılmış ve işçi sınıfı ve sosyalist hareketler gibi burjuvazinin yeni rakipleri tarafından ilerletilmiştir. Bu seviyede gerçekçiliğin teşhisi bir burjuva biçimi/formu olamaz. Burjuva realizminin feodal ve aristokratik biçim ve algılara karşı olduğu düşüncesi eski bir algıdır. Fakat bunun ilerdeki algısı, burjuva kültüründeki krize karşı-ki bu kriz burjuva biçimleri, birçok gerçekçi olmayan deneyler ile çağdaşlığa, akademiye ve daha radikal ve daha eleştirel sosyal genişlemeye sebep olmuştur.- sadece ve çığır açacak şekilde gerçekçilik teşhisi burjuva sorusunu akla getirmektedir.

(Williams, 1977: 3)

Bu görüşü ile Williams, gerçekçiliğin temeline toplumu koymuş, burjuvanın gerçeğinin sadece para, halkın gerçeğinin ise yoksulluk ve yabancılaşma olduğunu belirtmiştir. Williams, büyük değişimlerin ve hareketlerin yaşandığı Fransız Devrimi ve sonrası etkilerin -kapitalist düzen, metalaşan iş gücü ve yoksulluk gibi etkenler- gerçekçiliğin zeminini hazırladığını ifade etmektedir.

Gerçekçiliğin bu oluşum evresinde, feodal sistemin yıkılması ve insanların düşünce yapılarının değişmesi gibi etkilere neden olan Fransız Devrimi, “insanın çevresiyle bir bütün olduğu” (Özdemir, 1981: 99) algısını ortaya çıkarmıştır. Bu algı, Gerçekçiliğin temel özelliklerinden olan bireyi çevresi ve içinde bulunduğu

toplumda, onlarla olan ilişkilerini günlük yaşamdan örnekler vererek aktarması olarak ortaya çıkar. Böylece insanı şekillendiren çevre ve toplum da yorumlanabilmiştir. Çevre ve toplumun gerçeği arama noktasındaki etkisini, “Gerçekçilik Üzerine Yargılar” adlı yazısında Emin Özdemir şöyle açıklamıştır:

İnsanı toplumsal çevresi içinde, toplumsal ilişkileriyle algılama ve yansıtma ilkesine yaslanan gerçekçilik, coşumculuğun toprağında gelişti. Başlangıçta coşumculuğun kimi yönsemelerini benimser bir tutum izledi: Anamalcı düzenin çelişkilerini yansıtmak, yeni bir düzenin özlemini gönüllerde yeşertmek gibi. Ne ki bunları uygulamaya koyuşta, yaklaşım ve yöntemde coşumculukla bağdaşmaz yönler içeriyordu gerçekçilik. Coşumculuğun, insanı algılayış ve yansıtış yordamına tümüyle karşıydı. Şöyle ki coşumcular insanı gözlemliyor, onun bireysel özelliklerini saptıyorlardı. Bu bireysel özelliklerin bağlamı içinde ele alıyorlardı insanı. Ama bunları oluşturan nedenlerin kökenine, daha doğrusu çevreye inmiyorlardı. Çevreden yalıtarak ele alıyorlardı insanı.

(Özdemir, 1981: 101-102)

Bu alıntıda da görüldüğü üzere, gerçekçiliğin temelindeki toplum fikrinin ele alınışı ve işleniş biçimi, Coşumcularınkinden farklıdır. Gerçekçilik akımı, bireyin kendine has özelliklerini değil, onu şekillendiren çevrenin ve toplumun etkilerini değerlendirmekte ve sorunun nedenlerine ulaşmayı istemektedir. Buradan çıkan sonuç ise Gerçekçiliğin en önemli özelliklerinden birisinin Coşumculardan farklı olarak bireyin sorunlarının nedenlerini arama çabasında olmasıdır. Bu arayış Gerçekçileri toplum ve çevre etkisine yöneltmiştir. Bu alıntıdan çıkarılabilecek başka bir sonuç ise akımların kendinden bir önceki akıma tepki olarak doğduğu ve birbirleri içinde filizlendikleri gerçeğidir. Coşumculuk, Klasizm henüz varken ona karşı tepki olarak ortaya çıkmaya başlamış duygu, akıl ve birey gibi kavramları yazın

dünyasına kazandırmıştır. Temel ilkesi gerçekçilik olan bu akım ise Coşumculuğun akli, duygusal ve hayalperest haliyle kullanmasına tepki olarak, gerçeğin yalnızca bilimsel ispatlamalar ile ulaşılacağı fikrini öne çıkarmıştır. Bu şekliyle Gerçekçilik akımı ilkelerini pozitivizm felsefesine dayandırmıştır. Bir önceki bölümde de ele alınan Pozitivizm, edebi eserlere gerçeğin bilimle sınırlanması olarak yansımaktadır. Pozitivizmde tesadüflere ve mucizelere yer yoktur, sadece ve sadece bilimin gösterdiği gerçekler vardır. Dolayısıyla ilk akla gelen soru da gerçeğin nasıl ifade edildiğidir. İlk gerçekçiler olarak kabul edilen Flaubert ve Stendhal'in söyledikleri gerçeği yansıtmaya çabasının nasıl başladığına dair güzel bir örnek teşkil etmektedir. Flaubert; "Olayları, bana göründükleri gibi ortaya koymakla, bana doğru görüneni ifade etmekle yetiniyorum... Doğruluğu sanata sokmanın daha zamanı gelmedi mi? Tasvirin tarafsızlığı o zaman kanunun yüksekliğine ve bilimin belginliğine ulaşacaktır" der (Yetkin, 1967: 46). Stendhal ise roman türünü şöyle ifade eder:

İşte böyle, bayım! Roman büyük bir yolun üstünde gezdirilen bir aynadır. Kâh göklerin maviliğini yansıtır, kâh yolun çukurlarında biriken çamuru; sonra da kalkar, torbasında ayna taşıyan adamı ahlâksızlıkla suçlarsınız! Aynası, çamuru gösteriyor diye, aynayı suçluyorsunuz! Asıl çamurlu büyük yolu, en çok da suyun birikmesine, çamur olmasına yol açan bayındırlık müfettişi suçlanmalı.

(aktaran, Çetişli, 2012: 71-72)

Her iki alıntıda verilmek istenen, hayatın bir kesitin seçilmesi suretiyle, gösterilmek istenen gerçeğin, yazara değil gözlem ve bilimin verdiği gerçekleri yansıtmaya dayandığıdır. Bu gerçeklikte, hayatın bütün detayları dışında, hayatın bir bölümünden alınan bir kesit yazarın aynasından yansıyan gerçeklerdir.

Yazarın, hayatın belirli bir kesitini doğru bir şekilde ve gerçeğine uygun bir betimlemeyle yansıtarak verebilmesi, ancak gözlem ile mümkün olmaktadır. Gözlem yoluyla gerçeği aktarma çabası hem Gerçekçilik hem de Doğalcılık akımının kullandığı temel yöntemdir. Gerçeğin nesnel bir şekilde verilebilmesi, yazarların, çevrelerinden, yaşadıklarından veya şahit oldukları bir olayı gözlemleyerek ifade etmesi esasına dayanmaktadır. Buna en güzel örneği, Doğalcılığın kurucusu sayılan Emile Zola'nın, *Germinal* adlı eserini yazarken yaptığı birebir gözlemlerdir. Zola, 9 Şubat 1884'de Anzin Maden Ocakları'nda başlayan grevi gidip yerinde incelemiş, madenler hakkında notlar almış ve işçilerin içerisinde bulunduğu durumu gözlemlemiş, onlarla aynı havayı solumuş, oradaki işçilerle konuşma fırsatı yakalamıştır. Günlerce süren gözlemin sonucu işçileri, çalışma ortamlarını ve direnişlerini yazıya dökmüştür. Böylece Kabaklı'nın ifade ettiği şekliyle, küçük ayrıntıları gözlemleyerek verilmek istenen gerçekliğin değeri arttırılmıştır.

Her şey görmekten ibarettir. Görmek ama doğru görmek. Ustalarının gözüyle değil kendi gözleriyle ve doğru görebilmek için daha beklemen lâzım. Bir sanatçının orijinalliği, 'büyük şeyler'de değil, önce küçük şeyler'de görülür. Sahneler, basit konular üzerindeki ayrıntılardan meydana gelmiştir.

(Kabaklı, 1978: 354)

Toplumun günlük olaylarını ve sıradan insanlarını aktaran gerçekçi yazarlar, kendi yaşamları ve çevrelerinden gözlemledikleri olayları aktarırlar. Alıntıda da belirtildiği gibi, bu akım her hareketi, her anı ve her mekânı detayları ile özümsemeye dayanmaktadır. Bu özümsemede ulaşılan her duygu, iyi veya kötü, çirkin ya da güzel ayrımı yapılmadan gerçeğine uygun kalarak aktarılır. Sonuç olarak, gerçeği resmedercesine verilmek istenen bir olay ancak iyi bir gözlem ile mümkün olmuştur.

Gerçekçiliğin ve Doğalcılığın temelinde yer alan gözlem, insan ve topluma dayalı bir yöntem olduğu için, yazar geneli bireye indirgeyerek tipler oluşturur ve bu tip toplumun belirleyici özelliklerini taşır. Zola yaptığı gözlemlerle, *Germinal*'de toplumun kendisini yine topluma gösterebilmektedir. Aktarılanın merkezinde birey ve hayatın belirli bir kesitinde duran bireylerin oluşturduğu toplum vardır. Gerçekçiler kişilerini toplumun her katmanından seçerler. Onlar için sınıflar arası bir ayrım yoktur. Bazen karakterler köylü ya da işçi olabileceği gibi bazen de burjuva sınıfından seçilebilmektedirler. Onlar için önemli olan karakteri objektif bir şekilde yansıtabilmektir. Genel değerlendirme ise Zola'nın ifade ettiği gibi karakterlerin toplumu yansıtması, bir diğer ifade ile bir birey üzerinden toplumun genel yapısının görünebilmesidir. Örneğin, eserdeki karakter bir işçi veya köylü ise o toplumun genel köylü-işçi yapısını yansıtabilmelidir. Zola'ya göre gerçekçi tasvirler yazarın toplumun bir kesitini eserinde gösterebilmesine olanak sağlar. Fakat yazar tipleştirdiği karaktere yön vermez, onu sınırlandırmaz. Böylece yazar, tipi anlatma çabasına girmeden, sadece onu sergiler.

Bütün bu toplumu yansıtabilme çabasının ortaya çıkardığı bir başka yöntem ise gerçekçi yazarların objektif olmasının gerekliliğidir. Yazar sadece gerçek olay ve mekânları kurgular. Bu kurgulamanın ya da mekânın görüntüsünü ve duygusunu karakter verir. Gerçekçi yazar esere kendi duygu ve düşüncesini vermeden, tamamen tarafsız bir bakış açısıyla aktarır. Bu objektiflik mekânın anlatılmasında da karşımıza çıkmaktadır. Gerçekçi yazar mekâna hiçbir duygu düşünce katmadan karakterin gözüyle olduğu gibi verir. Böylece karakter gözüyle tasvir edilen mekân, kişinin iç dünyasını, bakış açısını ve toplumdaki yerini okuyucuya aktarabilmektedir. Coşumcular ile Gerçekçilerin arasındaki tasvir farkını Edmond de Goncourt şöyle

ifade eder: “Anlayışımıza göre, görülen şeylerin ve çevrelerin tasviri, romanda tasvir için tasvir yapmak değildir. Tasvir, okuyucuyu bu şeylerden ve bu çevrelerden fıskırarak heyecana elverişli belli bir çevreye götüren vasıtaadır” (Çetişli, 2012: 96).

Mekânın nesnel betimlenmesinin yanı sıra toplumun ve sıradan insanların seçildiği kurgunun olayları da sıradan ve günlük, herkesin karşılaşabileceği gerçeklerdir. Olaylar olağanüstü ve karmaşık yapılar da değillerdir. Belirli bir sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde, toplumu yansıtan günlük hadiselerdir. Bu günlük hadiseler içerisinde dil objektif ve aynı zamanda estetikdir. Gerçekçi yazarlar dil konusuna çok değer verirler ve oluşturulan tipe uyumlu olmasını gözetirler. Her zaman en güzel kelimeleri seçerek ve tasviri en güzel tamamlayan ifadeyi ararlar.

Bütün bu günlük, sıradan, topluma ve bireye ait olayların detaylı bir gözlem ile resmedilerek objektif bir dil ve anlatımla sunulması, gerçekçiler için sanatın güzeli arama çabasını ifade etmiştir. Gerçekçi yazarlar herhangi bir mesaj verme eğiliminde değillerdir ve sosyal, dini veya ahlaki bir öğretim içine girmezler. Fakat okuyucu yansıtılan çağdaş gerçeğın içerisinde kendisine bir mesaj çıkarabilir, toplumun sorunundan yeni bir şeyler öğrenebilir. Bu konu ise yazara bağlı olmayan tamamen okuyucu ile eser arasındaki bağ ile alakalıdır. Özellikle de toplumcu gerçekçilerin ortaya koydukları ideolojik kavramlar, eleştirel gerçekçiler arasında bir fark oluşturmuş ve bu fark mesaj veren bir yapıya bürünmüştür.

1.2. Doğalcılık Akımı ve Özellikleri

Doğalcılık fikri Emile Zola tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılmıştır. Doğalcılık birçok kaynaktan gerçekçilik akımı ile birlikte açıklanırken,

kendine has bazı farklılıklarından dolayı bazen de ayrı bir başlık altında ele alınabilmektedir. Doğalcılık akımının, hayatın içinden sıradan olayları kullanması, toplumun bireylerini gözlemlemesi ve bu gözlemi en gerçek hali ile aktarması, Gerçekçilikle arasındaki benzerliktir. Bu hali ile her iki akımında hayatın gerçekleriyle bağlantılı olduğu ifade edilir: “Yazının da yaşamla bağlantı kurması ve onun oluşturulmasına etkin bir biçimde katılması gerekmektedir. Törenselleştirilenden aşağı inmesi, halkın arasına karışması gerekmektedir. Yakıcı gündelik sorunlarla uğraşması, büyük toplumsal ve siyasal sorunlarda tutum alması gerekmektedir. Acımasız ve eleştirel bir gerçeklik sevgisiyle, basit, herkesin anlayacağı dilde gerçeği betimlemesi gerekmektedir: Gerçekçilik, doğalcılık (natüralizm)” (Szerb, 2008: 484). Özellikle aynı felsefi düşünce temeline dayanması ve aynı dönemde aynı sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik durumlardan etkilenmiş olması, Doğalcılık ve Gerçekçiliğin ortak temel yapılara sahip olduğunu göstermektedir.

Eski adlandırmasıyla ‘natüralizm’ gerçekçiliğin ayrı bir türü olarak sayılabilir.[...] gerçekçilik nasıl coşumculuğun toprağında boy atıp gelişmişse doğalcı gerçekçilik de (ayrı bir akım olsa bile) gerçekçiliğin toprağında oluşmuştur. Dahası gerçekçi akımın temel ilkeleri olan gözlemleme, nedenlere bağlama, akılcı bir yaklaşımla çözümleme, gerçeği çarpıtmadan, işin içine duyguları katmadan yaslanma... doğalcılığın yada doğalcı gerçekçiliğin de ilkeleridir. Bunun için doğalcılığı gerçekçiliğin ileri bir aşaması sayarsak yanlış olmayız.

(Özdemir, 1981: 112)

Doğalcılık akımı temelinde doğa olan, doğanın kendi başına bir güç olduğu ve herhangi bir yaratıcı tarafından hükmedilemeyeceği esasına dayanır. Burada üzerinde durulması gereken farklılık, gerçekçiliğin temelini oluşturan olguculuk

(pozitivizm) felsefesinin, doğalcılık akımının da temellerini oluşturmalarının yanı sıra belirlenimcilik (determinizm) felsefesinin/ilkesinin benimsenmesidir. Determinizm evrende tüm olay ve olguların birbirine bir şekilde bağlı olduğunu savunur. Doğada her şeyin mutlaka nedenleri ve bu nedenlerin sonuçları vardır. Bu ilke aynı nedenlerin aynı şartlar altında aynı sonuçları doğurduğunu ve bunun için de neden-sonuç bağlantısının kati ve değişmez olduğunu savunur. Bu bağlamda determinizmi de temel alan Doğalcılık, Gerçekçilikten farklı olarak belirli sınırlarını çizmiş ve daha radikal bir yapıya bürünmüştür. “Nedensellik” olarak da isimlendirilen determinizm şu şekilde ifade edilir: “Evrende olup biten her şeyin bir nedensellik bağlantısı içinde gerçekleştiğini, fiziksel evrendeki ve dolayısıyla da insanın tarihindeki tüm olgu ve olayların mutlak olarak nedenlerine bağlı olduğunu ve nedenleri tarafından koşullandığını savunan anlayış” (Cevizci, 1999: 223). “En yaygın anlamıyla determinizm, bir sürecin ya da olayın gidişatını sabitleyen, önceden var olan ve çoğunlukla “dış” koşulların bulunduğunu kabul eder. “Dış” koşullar çoğu zaman yalnızca iradenin ya da böyle bir sürecin içindeki bireylerin arzusunun dışında olanı anlatır” (Williams, 2011: 120-121).

En temel algısıyla, nedensellik aramaya dayanan bu düşüncede, olayların gerçekleşmesine neden olan bir sebep vardır ve bu sebepler aynı şartlarda tekrarlandığında yine aynı sonuçları vereceği gerçeğine dayanır. Olguculuğun (pozitivizm) daha radikal hali sayılan bu düşünce, doğalcılığın gerçekçilik karşısında da daha radikal olmasının sebebidir. Bilim alanında açığa çıkan, maddenin tepkimesine neden olan sebeplerin aynı şartlar altında aynı sonuçları doğurması gerçeği, doğanın bir parçası olan insan için de geçerli sayılmış ve aynı kültür, aynı sosyal çevre, aynı ekonomik şartlar ve aynı psikolojik etkenlere maruz kalan bireyde

de aynı sonuçları vereceği hipotezine ulaşılmıştır. Bu haliyle edebiyat alanına giren determinizm, Doğalcılık akımında, oluşturulan kurgu ve süreç içerisinde ortaya konulan hipoteze ulaşmayı temsil etmekte ve bilimsel gerçekçiliğin karşısında, kadere, mucizeye ve tesadüfe yer vermeyen ve kaderin, bilimsel nedensellikler bütünü olduğunu varsayan düşünce anlayışı olduğunu beyan etmektedir.

Böyle bir anlayışın ortaya çıkarak edebi sahneye girmesinde, her alanda bilimsel çalışmaların yapıldığı bir dönemin ve bu döneme has buluşların tetiklediği yeni düşünce akımlarının payı çok büyüktür. Bunlardan en önemlisi 19. yüzyılın ikinci yarısında insan, evren ve tabiat alanındaki çalışmalarıyla Charles Darwin gelmektedir. Darwin'in Evrim Teorisi, Doğalcılığın düşünce boyutunu şekillendirmiştir. Darwin, evrenin o an ki durumuna, milyonlarca yıl boyunca içinde bulundurduğu canlı cansız her varlığın evrimi ile ulaşıldığını ileri sürer. Yeryüzünde canlı varlıkların ortaya çıkmasından itibaren devam eden evrim sürecinde, en uyumlu bireyin hayatta kalması, Doğal Seçme (Natural Selection) olarak isimlendirilir. Böylece güçlü ve şartlara uyumlu olan canlılar hayata devam edebilirler. Sonuç olarak da çevre ve ırk faktörlerinin etkileri güçlü bireyi oluşturur, o ise evrimin devamını sağlar.

Çok uzun süre tek başlarına kalan hücreler bu kez kendilerini karşılıklı dayanışma içinde buluyorlar. Çok renkli ve zengin bir dünya çiçekleniyor: Canlı türleri doğuyor, ölüyor, çeşitleniyor. Yaşam serpilip büyüyor ve çoğalıyor.[...] Evrim gittikçe hızlanıyor.[...] Canlılar dünyasında ise bir araya gelen hücreler yapıdaki yerlerine göre değişime uğruyorlar. Aralarında bazıları yer değiştirme işinde uzmanlaşacak, bazıları sindirimde, bazıları da enerji toplamada. Yavaş yavaş kuşaklar boyu üredikçe, bu organizmalar söz konusu özellikleri kendi 'torunlarına' aktaracaklar.

(Reeves; Rosnay; Coppens; Simonnet, 2012: 93-94)

Bu nedenle, türlerden güçlü olanlar çoğalarak evrim döngüsünü devam ettirmektedirler. Güçlünün özelliklerini alan yeni doğan tür, kalıtımsal olarak güçlü olmaktadır. Bunun edebi eserlere aktarılması ise doğalcılığın karamsar yapısında hayat mücadelesi veren karakterlerin kalıtımsal özellikleri ve çevrenin onun üzerinde oluşturduğu etkiyle görülmektedir. Bu verilerle fakir ve kırsal kesimde doğan bir bebek, hayatın zorlu şartlarına uyum gösteremediği takdirde ebeveynlerinin çektiği sıkıntıları çekecektir. Başka bir bakış açısıyla ise soylu bir aileden doğan her zaman soylu, alt-orta sınıf bir aileden dünyaya gelen birey ise hiçbir zaman soylu olamayacaktır.

Bununla birlikte, Darwin'in çalışmaları temelde doğal yaşamı ve doğadaki çeşitliliği yansıtırken, ortaya koyduğu evrim düşüncesi kalıplaşmış ontolojik yapıya karşı çıkmaktadır. Darwin tarafından insanın ve doğadaki varlıkların varoluş sürecinin nesnel bir açıdan ele alınmasıyla birlikte tek tanrılı dinlerin öne sürdüğü tek bir yaratıcı düşüncesi önemli bir sorun haline gelmiştir. İnsanın bir denek olarak incelenmesi ile de onun üst ve üstün bir varlık olduğu inancı sorgulanması gereken bir hipoteze dönüştürmüştür. Buna karşın, Darwin insanın doğaya en iyi uyum sağlayan ve doğal koşullarla değişim geçiren bir varlık olduğu düşüncesini de *İnsanın Türeyişi* adlı eserinde açıkça ortaya koymuştur:

İnsanın gücünün ve hızının pek fazla olmaması, doğal silahlardan yoksun bulunması vb. birincisi zeka yetenekleriyle fazlasıyla dengelenmiştir, daha barbarlık durumunda bulunduğu bir aşamada bile, insan bu yetenekleriyle, kendine silahlar, aletler vb. yapabilmıştır, ve ikincisi, insan kendisini benzerlerine yardım yapmaya ve karşılığında yardım almaya götüren toplumsal nitelikleriyle dengelenmiştir.

(Darwin: 2008, 94)

Bu bağlamda Darwin'in evrim kuramı, doğa ve insan üzerine yaptığı araştırmalarla Doğalcılık akımını sadece yapısal bir yönden değil; kuramsal bir yönden de etkileyerek ortaya çıkarmaktadır. Teolojik düşüncenin hâkim olduğunu dönemler boyunca kabul edilen her şeyin ve özellikle de insanın varoluşu ve yaşantısı üzerine hâkimiyet kuran yaratıcı yerine, doğada ve toplumsal yapı içerisinde eylemleri ve kalıtsal özellikleri ile çevresiyle en iyi şekilde mücadele eden ve çevresine uyum sağlayabilen insan merkez düşünce haline gelmiştir. Doğalcılar da doğanın taklidi olan gerçekçiliği bir basamak öteye taşıyarak doğada olduğu gibi nesnel ve kesin sonuçları olan durum ve olaylarla ilgilenmek yerine; eserlerinde insanın çevresel koşullar ve kendi türünden canlılar arasındaki keskin mücadeleyi anlatan kesitlere yer vermişlerdir. Bu açıdan Darwin'in çalışmaları insanın ve çevresel koşulların yeniden düşünülmesi gerektiğini vurguladığı için Doğalcılar bu düşünceyi odak noktaları haline getirmiştir.

Doğalcılığın oluşum sürecinde Zola'nın büyük ölçüde fikirlerini benimsediği Hippolyte Taine'in görüşleri de vardır. Fransız düşünür ve tarihçi Taine, olguculuğun temelini oluşturan deneyleme metodunun edebi eserler içinde geçerli olduğunu belirtir. Taine'e göre edebi eserler ırk, çevre ve zaman etkenleri üzerine kurulur. Her edebi eser, yazarının içinde bulunduğu toplumdan ve o topluma egemen olan kültürel, ekonomik ve siyasal düzenden etkilenir. Taine bu görüşüyle edebi eserin içinde bulunduğu çevrenin bir ürünü olduğunu öne sürer. Irklar söz konusu olduğunda da benzer durum geçerlidir. Irk insanın doğuştan sahip olduğu ayırt edici özelliklerini temsil eder. Böylece ister yazarın olsun, ister edebi yazındaki tipler olsun, hepsi de ait oldukları ırkların ayırt edici özellikleri ile bireyi, bireyin toplum içindeki konumunu ve toplumun kendisini yansıtabilmektedirler. Böylece her

yönüyle hayatın bir parçası haline gelen yazar ve eseri, zamanın bütün evreleri ile ilişkilidir.

Doğalcılığın da Gerçekçilik gibi en temel özelliği gerçektir ya da gerçeği arama ve işleme çabasıdır. Gerçekçiler, gerçeği gözlemleyerek aktarma yöntemini kullanırken, Doğalcılar hem gözlem hem de deney yöntemini beraber kullanmışlardır. Böylece deney ile ispatlanmış gerçekler aktardıklarını savunan Doğalcılar, gerçekçiliğin daha radikal yanını oluşturmuşlardır. Gerçekçiler olayları hiçbir müdahalede bulunmadan olduğu gibi aktarırlar. Doğalcılar ise gözlemlediği olayları, aynı şartlar altında oluşturduğu eserin kurgusunda deneylerler. Yazarın bir bilim insanı gibi müdahil olmasından dolayı “deneysel roman” olarak da isimlendirilir.

Doğalcının bu deneye dayalı yönteminin temelinde insan ve onu oluşturan ırk, çevre ve zaman faktörleri yer alır. Olaylara dışarıdan müdahil olmadan gözlemleyen yazar, sonucun nasılına ilişkin bir hipoteze ulaşır. Ulaşılan bu hipotez edebi eserlere taşınır ve ispatlanmak istenir. Böylece başta konulan hipotezin sonuçta da elde edilmiş olması doğalcılığın bir özelliğidir.

Bu deney yönteminin edebiyatta kullanılmasının en önemli sebeplerinden biri, daha objektif bir gerçekçilik sergileme çabasıdır. Gerçekçilerin pozitif bilimleri benimsemesi ve roman başta olmak üzere diğer edebi türlerde de kullanması, Doğalcıların pozitif ilimleri bir adım daha ileri götürerek objektif deneycilik yöntemini kullanmalarının önünü açmıştır. Gerçekçilikte olduğu gibi Doğalcı yazar da eserdeki olaylar ve karakterler karşısında tarafsız ve objektif olmalıdır. Bir bilim

adamının deneylerini uygun şartlar altında hazırlaması ve daha sonra gözlem altına alması gibi yazar da yorumsuz ve yargılamadan kurguladığı eseri izler.

Natüralist eleştiricilerine göre, insanın sosyal gerçeği bilimsel bir objektiflikle incelenmeli, dikkatle toplanan belgeler sebep-sonuç ilişkisi ve sanat eserinin organik bütünlüğü içinde önceden tahmin edilen bir sonuca doğru kurgulanmalıdır. Roman, tarihî bir doküman olarak insanın sosyal gerçeğini fotoğrafik bir objektiflik içinde ifade etmelidir ve romancı, kendi duygu, düşünce ve beklentilerini romanın dünyasına aktarmamalıdır. Aslında natüralist yazar, gözlemlerinin mahsulü olan dokümanlarını sebep-sonuç ilişkisi içinde kurgulamakla yetinmeli, kendi yorumlarını bu sosyal belgenin dışında tutmalıdır.

(Kantarcıoğlu, 1993: 122)

Bu nedenle doğalcı yazarın eserdeki olay örgüsünü oluşturma, deney yapan bir bilim insanı gibi oluşan şartların nedenlerini tarafsızca gözlemlemeye benzer. Gözlemlerini, karakterleri, mekânı ve çevresel şartları kurguladıktan sonra olay örgüsünü sebep-sonuç ilişkileri içerisinde yazar. Ancak olay örgüsünü yazarın yorumları değil oluşturduğu ortamın şartları belirler.

Doğalcı akımın Gerçekçi akım ile benzeşen başka bir yanı ise olayın merkezine insanı ve içinde bulunduğu çevreyi, yani toplumu koymasındır. Fakat ele alış yönleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Gerçekçilik akımı toplumun belirli tiplerini, gözleme dayalı yöntemle anlatmayı hedefler, bireyi tek kılan, yani toplumdaki diğer bireylerden ayıran karakteristik özelliklerini ve içinde bulunduğu ruh durumunu yansıtmaz. Doğalcı akım ise Gerçekçilik akımının ele aldığı konulara ek olarak, bireyin ırksal özelliklerini, çevrenin birey üzerindeki etkisini ve hem bireyin hem de çevrenin fiziksel özelliklerini ele alır. Herhangi bir inanç, psikoloji ve iradede bahsedilmez. Darwin'in öğretileri doğrultusunda insan diğer canlılardan

farksızdır, zaman içerisinde sosyal yapı ve çevrenin etkisiyle yaşamsal özelliklerini kazanan bir varlık halini alır, bir başka deyişle bireyin şekillenmesinde sadece kalıtım ve çevre önemlidir. “Böylece natüralistler, akıl ve hür irade ile çok yakın alâkası bulunan karaktere inanmaz; irsiyet ve fizyolojinin eseri durumundaki *huy*’a yönelirler” (Çetişli, 2012: 108).

Doğalcılar yine Gerçekçiler gibi mekânın objektif tasvirine önem verirler. Fakat daha gerçekçi olduklarını belirten Doğalcılar, tasvirleri daha uzun ve detaylı verebilmektedir. Kalıtım ve çevrenin yoğurduğu insanı ve o insanın içerisinde yaşadığı çevreyi tasvir etmek Doğalcı akımın en önemli unsurudur. Tasvire ne kadar önem verildiği, Lukacs’ın Zola için yaptığı şu yorumda görülebilir:

[...] kompozisyonunda doğalcılığın renksiz ortalamasının ötesine geçmek istiyordu. Bunun içindir ki, olağanüstü etkide birçok tablolar çizmiştir. Hiçbir okuyucu, onun maden ocaklarını ve pazarları, borsayı, bir at yarışını, bir muharebe alanını ya da bir tiyatroyu hayranlık verici bir biçimde betimlemesinin etkisi altında kalmamazlık edemez. Belki de, hiç kimse, modern yaşamın o dış süslerini ondan daha renkli, ondan daha anlamlı çizememiştir bugüne dek.

(Lukacs, 1987: 123)

Lukacs’ın bu yorumundan da anlaşıldığı gibi Doğalcılığın temelini atan Zola, dış ortam ve koşulları eserde göstererek karamsar yapıya renk katabilmektedir. Fakat birçok eleştirmen tarafından da bu yönüyle objektifliğini kaybetme ve esere aşırılık katma havası verildiği belirtilmektedir. Hatta insan ve dış etmenlerin Gerçekçilerden farklı olarak keskin çizgiler ile ayrı ayrı tasvir edilmesi Lukacs gibi eleştirmenler tarafından söz konusu edilmiştir. Lukacs bunu şöyle açıklamıştır: “Zola: toplumsal kuramları insani ilişkiler olarak, toplumsal nesneleri ise bu ilişkilerin taşıyıcısı olarak

verememiştir. İnsan ve çevresindekiler, Zola'nın bütün yapıtlarında daima keskin çizgilerle ayırır birbirinden" (Lukacs, 1987: 123). Lukacs'ın bu görüşü, Gerçekçiler ile Zola ya da Doğalcılar arasındaki farkları da ortaya çıkarmış, Gerçekçilerin bir bütünü kapsayan toplum içinde insanı değerlendirmesinin yanında Doğalcıların bu tür dış etmenleri ve kalıtım ilkesini onlardan bağımsız verebilmelerini ortaya koymuştur.

Bütün bu detaylı tasvirleri objektif bir şekilde verebilme çabası, Doğalcıların, sanatın faydacı bir yapıya sahip olması gerektiği düşüncesine bağlıdır. Bu faydacı yapıya sahip olurken, maddeci anlayış ile tanrı kavramını reddeden, dolayısıyla irade, ruh, tesadüf ve manevi gibi kavramların olmadığı bir yapıda karamsarlık ve kötümserlik ön plana çıkmaktadır. Doğalcı bir bilim insanı gibi, insanlara fikir vermek adına, doğanın ve çevrenin kötü yanlarını ortaya koymuşlardır. Bunun sonucu olarak "sanat sanat içindir" kavramı yerine faydacı bir anlayış içinde, fakat kötümser bir yapıda karamsarlığın ön plana çıktığı bir alan ortaya çıkmıştır. Bu faydacı olma çabası, Doğalcı akımının temsilcilerini edebi eserlerde herkesin anlayabileceği bir dil kullanımına yöneltmiştir. Gerçekçiler gibi kelimeleri özenle seçen usta bir dil kullanımı yerine Doğalcılar sıradan günlük dil kullanımlarını, kişilerin kendi özellikleri çerçevesinde aktarırlar.

Değişmeyen en önemli özellikleri ve gerçekçilerden ayrılan yönleri ise kötümser bakış açılarıdır. Onların karakterleri doğa, çevre ve toplum baskısı karşısında güçsüz olan taraftadır. 3. Bölümde incelenecek *Tess* adlı eserde de kahraman, ekonomik koşulların ve çevrenin etkisiyle karamsar bir havada, başından geçen kötü olaylar ile dikkati çekmektedir.

2. BÖLÜM

GUSTAVE FLAUBERT'İN *MADAME BOVARY* ADLI ROMANINDA EMMA VE GERÇEKÇİLİK

Coşumculuğa bir başkaldırı ve çağdaş romanın ilk örneği sayılan *Madame Bovary*, beş yılda yazılmıştır. Sınıflar arası iletişim ve cinsiyet kaynaklı sorunları konu eden Flaubert, 19. yüzyıl Fransa'sında evlilik dışı ilişkileri yüzünden hayattan kopan Emma'yı "sıradışı", "müstehcen" anlatımı ile sergilemiştir. Bu müstehcenlik ve evlilik dışı ilişkiler yüzünden mahkemeye bile çıkarılmıştır. Paris ve diğerleri olarak bilinen yerleşim şeklinde, Emma ve diğer karakterler, Fransa'nın kuzeyinden sıradan kasaba insanlarından seçilmiştir. Kitabın diğer adının "Taşra Töreleri (Moeurs de province)" olması da bu sebeptendir. Taşra ifadesi ise, burjuva ve alt sınıf arasındaki farkı ya da büyük şehirlerin dışında kalan kasabaları ifade etmesinden gelmektedir. Bu ifade ile sadece sınırlar ayrılmamış, Parisli olanların daha eğitilmiş olduğu, diğer yerleşim yerlerinde yaşayanların ise onlara göre alt sınıfın eğitimsiz inşalarını temsil ettiği vurgulanmıştır. Bu ayrım Wall tarafından şöyle açıklanmıştır:

Bu ifade elbette Paris'le Fransa'nın geri kalan kısımları arasındaki tanıdık ayrıma işaret eder. Yaygın inanca göre Parisli kişi, diğer bütün Fransızlardan daha üstündü; Zarıftı, iyi eğitim görmüştü, yapay, gösterişli ve sinikti. Aynı inanışa göre, taşralı kişi her bakımdan Parisli'den aşağıdır: kaba sabadır, dar kafalı, hırslı, kendi kıskançlıklarının esiri ve dedikoducudur.

(Wall, 2011: 13)

Paris haricindeki tüm yerleşim yerlerine taşra gözüyle bakılması ile sınıfsal farklılıklar arasında bir bağ kurulmuştur. Bu bağlamda iki sınıf ortaya çıkmaktadır: kentsoylular ve diğerleri. Bu bakış açısı ile kentsoylu sınıfın dışında kalanlar, taşranın burjuva ve alt sınıf tabaka insanlarıdır. Flaubert bu yönüyle, kentsoyluların dışındaki taşra insanını kendi iç sınıfsal çelişkileri içerisinde ele almıştır. Çocukluğundan beri yetiştiği ortam nedeniyle burjuvazinin diline ve yaşamına hâkim olan Flaubert, bu düşüncelerini en süslü kelimeleriyle bu eserinde dile getirmiştir. “Çocukluğundan bu yana dinliyordu ve işinin ehli kulaklara sahipti. İçine en kaliteli, en seçmece lafları kaydettiği Basmakalıp Düşünceler Sözlüğü isimli bir defter tutuyor; kamusal ve özel alanların, tıbbın ve bilimin, romantiklikle dinin sesleri ve söylemleri arasındaki ayrımları kaydediyordu” (Wall, 2011: 11). Böylelikle yaşadığı ortamı, insanlarını ve hayatı en iyi şekilde gözlemleyerek, konuşma biçimlerine varıncaya kadar özel bir gözlem yapan Flaubert, eserinde bu gözlemlerini en ince ayrıntısına kadar verebilmektedir. Flaubert, biraz da burjuvanın o üstten bakıcı yapısına karşı durmaktadır. Bundan dolayı, burjuvanın gösterişli hayatına karşı tek başına duramayacağının farkındadır ama romanındaki alaycı ve bir o kadar da süslü eleştiri tarzıyla görüşlerini toplumun her kesimine ve yüzyıl ötesine ulaştırmayı başarmıştır. Bu romanından sonra birçok yazar ondan ilham alarak eserinin ölümsüzlüğüne ve çağdaşlığına hayranlıklarını dile getirmiştir. Vladimir Nabokov da bu çağdaşlığı şu şekilde ifade etmiştir: “Emma Bovary denen kız hiç yaşamadı: *Madame Bovary* kitabı ise sonsuza dek yaşayacak. Kitaplar kızlardan çok daha uzun ömürlüdür” (Nabokov, 2014: 192). Nabokov’un ifade ettiği gibi Emma artık yok, ama onun temsil ettiği ve Flaubert’in anlatmak istediği 19. yüzyıldaki kadınların

sorunlarının günümüze kadar farklı şekillerde devam edeceğidir. Bunun dışında Flaubert, kadın sorununa farklı bakış açılarından bakarak, toplum içerisindeki cinsiyetler arası eşitsizlikleri ve kadın sorunlarını ilk defa kaleme alan yazar olmuştur. “Madame Bovary, yüzyılın ortasında, yeni bir dişil, kadın kavramını özetledi ve ifade etti. Bovarizm tarafsız cinsiyettir, her iki cinsiyeti etkileyen bir durumdur, fakat aynı zamanda her şeyin ötesinde bir kadın sorunu, *Madam Bovary*’nin, onun bu isteri dramındaki sorunudur” (Heath, 1992: 140). Flaubert’in kadının toplum içinde yalnızlaşması, ahlaki değerlerden ötürü hiçe sayılması, evlilik ve problemleri, erkek egemen yapıda değersiz tutulması gibi konuları ele alması, tipleştirdiği Emma karakteri ile hem döneme ışık tutmaktadır hem de o dönemdeki kadının yaşadığı sorunları dile getirmektedir.

Roman, üç ana bölümden oluşmaktadır ve Emma’nın sıradışı hayat hikâyesi üzerine kurulmuştur. Romanın başlangıcında, Emma’nın eşi Charles Bovary’nin çocukluğu anlatılır. Charles, babası doktor olan orta sınıf bir ailenin oğludur. Babasının sonradan görme tavırları ve savurganlığına rağmen annesi, oğlunu ve ailesini daha fazla düşünen bir yapıya sahiptir. Annesinin fazla ilgisi, onda ebeveyn baskısını oluşturur. Charles’ın gideceği okula, arkadaşlarına ve hatta dul bir kadınla evlenmesine bile annesi karar vermektedir. Babası ise bu konulara karşı ilgisizdir. Charles daha sonraları annesinin de zorlaması ile tıp okur. Yine annesinin isteğiyle evlendiği dul kadından ancak onun ölümü ile kurtulabilmiştir. Bütün bu olaylar yaşanırken Charles, kırık bacağını tedavi ettiği çiftlik sahibi Rouault Baba’nın kızı Emma ile yakınlaşmaya başlar. Bu yakınlaşma çok geçmeden evlilikle sonuçlanır. Romanın bu bölümünden sonra olay örgüsü tamamen Emma ve onun sıradışı ilişkileri üzerine kurulur. Charles Bovary’de istediği arzuları tadamayan Emma

bunalıma girer. Bunun sonucunda yer değişikliğinin iyi geleceğini düşünen Charles, Yonville kasabasına taşınmaya karar verir. Evliliği bir basamak olarak gören Emma, bu birliktelikte istediğini bulamamıştır. Gittikleri kasabalarda sırasıyla Rodolphe ve Leon ile evlilik dışı ilişkiler yaşar. Lüks düşkünlüğü, eğitilmiş olması ve zenginleşme hayalleri yüzünden Emma, aileyi borca sürüklemiştir. Bütün bunların üzerine Rodolphe'nin Emma'yı terk etmesi ve senetlerin alacaklılarının bastırması ile Emma hastalanır. Bu sıkıntılara katlanamayan Emma, komşusu eczacı Homais'nin dolabından gizlice arsenik içerek intihar eder. Bu acılara dayanamayan Charles Bovary de hastalanarak ölür.

Gustave Flaubert'in üzerine uzun yıllar harcadığı bu romanının en belirgin özelliği coşumculuğun alışlagelmiş hayalperest ve duygusal yapısına karşı çıkmasıdır. Gerçekçilikte, temel özelliklerin gerçeğe, gözleme ve objektifliğe dayanan bir yapıda olması gerekliliği, Flaubert'in detaylı gözlem ve taşra yaşamını objektif bir şekilde kurgulamasıyla verilmektedir. Diğer bir özelliği ise romanın gerçekçi olabilmesi ve coşumculardan ayrılabilmesi için hayal dünyasından uzak, mucizelerin ve olağanüstü olayların olmadığı bir olay örgüsüne sahip olmasıdır.

İsmail Çetişli, *Madame Bovary*'nin ortaya çıkışında, Flaubert'in arkadaşlarından aldığı fikirlerin onu gerçek bir olayı sanatsal gerçekçilik prensibine uygun olarak aktarmasının önemli bir yer tuttuğunu anlatır: "Cousin Pons, Cousine Bette gibi, burjuvaca yaşantılarla dolu olaylardan basit bir konu seç ve bunu doğal, hemen hemen teklifsiz bir anlatımla işlemeye zorla" (Çetişli, 2012: 199). Böylece arkadaşlarının da etkisiyle Flaubert, toplumun sıradan insanlarını tipleştirerek, en objektif şekliyle vermiştir. Yaşadıkları, gördükleri ve hayatı boyunca çevresinde olup biten her olay, kurgunun bir parçası olabilmektedir. Flaubert'in yaşamının anlatıldığı

eserlerde de kurguladığı karakterlere rastlanır. “Madame Bovary, Flaubert’in kendisi olduğu kadar - romanda olup bitenler ve birçok ayrıntılar bakımından da – Ry’de sıhhat memuru Eugene Delamare’in eşi Delphine Couturier’dır” (Dumesnil, 1950: 242). Alıntının devamında Delamer’in kaba saba orta halli bir doktor olmasından ve karısının onu bir noter kâtibi ile aldatmasından da bahsedilmiştir. Dumesnil’in aktardığı bilgiler çerçevesinden baktığımızda Flaubert’in iyi bir şekilde gözlemlemiş ve gerçeği birebir kopya ya da biyografi haline sokmadan sanatsal gerçekçiliğin prensibine dayanarak kurguladığını görebiliriz. “Yonville adını Ry’e çevirin, bir haritaya bakarak romanı okuyun: Flaubert’in tasvirinde o memleketi bugün olduğu gibi tanıyabilirsiniz” (Dumesnil, 1950: 242). Alıntıda bahsedilen Ry, Yonville ve Tostes kasabalarını temsil etmektedir. Eugene Delamare diplomasını aldıktan sonra bu kasabaya yerleşir ve bir çiftçinin kızı olan Delphine Couturier ile evlenir. Flaubert’in konuyu ve olayları gerçek bir yaşanmışlıktan aldığı görülmektedir. Yine mekânları ve kişileri aynı yaşanmış olaylardan alarak kurgulamıştır. Bu, gerçekçi yazarın coşumculardan farklı olarak, olağandışı mekânları ve olayları kaleme almamasıdır. Flaubert’i de farklı kılan bu ard arda yapılmış detaylı betimlemeleridir.

2.1. Emma ve Aile

19. yüzyılda Fransa’daki kadınların toplum ve aile içerisindeki durumları Avrupa kıtasındaki diğer kadınlardan çok da farklı değildir. Onlardan beklenen, sadık olma, çocuk yapma, ev işleriyle ilgilenme ve aile bireylerine her türlü desteği sunmalarıdır. Bu anlayış o dönemin “true woman” geleneksel ideal kadın terimi ile uygunluk göstermektedir. Emma’nın aile içerisindeki durumu ise bekârlık hayatı,

Charles ile evliliği ve bu evlilik süresince yaşadığı kaçamak ilişkiler süresince farklılık göstermektedir.

Charles'ın çiftliğe gelmesi ile Emma ilk kez okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Çok bakımlı ve diğer kasabalı kızlardan farklı olduğu detaylı betimlemeler ile sırayla verilmektedir: "Tırnaklar parlak, uçları inceydi, badem biçimi kesilmişlerdi, Dieppe'de görülen fildişlerinden daha temizdiler"(49). Çiftlikte yaşayan ve evin işlerinden sorumlu olan bir kız için fazlaca bakımlı olması, Charles'ın dikkatini çekmektedir. Kilisede almış olduğu eğitim ve okuduğu kitaplarda tanıdığı kadınlara karşı özentisi, Emma'yı diğer kadınlardan farklı kılan yanlarıdır. Bütün bu zarafet merakı ve lüks hayalleri, o dönem kadınından beklenen işlerle uğraşmasına engel değildir: Emma da diğer ideal kadın figürüne uygun çiftliğin ve evin işleri ile kendisi ilgilenmektedir. "[...] çiftliğin hemen hemen bütün işlerini kendisi gördüğünden, köy hayatını hiç eğlenceli bulmuyordu"(49). Emma da her kadın gibi ev işlerinden sorumludur. Bunun bilincinde olan Emma'nın tek farkı, her zaman bir üste, daha lükse ve paraya ulaşma arzusudur. Fransa ve İngiltere'de kadınlar sınıf atlama ve lükse kavuşma arzularını ancak evlenerek gerçekleştirebilirlerdi. Emma'nın hayalleri de bu yöndedir: Bir doktorun iyi para kazanabileceği, ona ayrı bir hizmetçi tutabileceği ve onu evinin hanımefendisi gibi yaşatabileceği düşüncesine kapılan Emma, Charles ile evlenmeyi kabul eder.

Emma'nın evlilikten beklentileri sadece daha lüks bir yaşamdır, ancak bu durum onun ideal kadın durumunu değiştirmeyecektir. Emma'dan da beklentiler, çocuk yapması, ev işleri ile ilgilenmesi ve sadakat göstermesi yönündedir. Buna ek olarak Emma kocasının hastaları ile ilgilenme ve hesapları tutma işlerini de üstlenir. Bu kadından beklenen kocasına yardım etmesi yönünde bir harekettir. Kadın bu

haliyle her zaman kocasına ve aileye bağlıdır. Bunun kadınlar üzerinde oluşturduğu baskı, kadınların hayatını sıradanlaştırmaktadır. Tam da bu noktada Emma, bu sıradanlıktan çıkmak ve hayallerinin peşinden gitmek istemeye başlar. Hayatı istediği gibi gitmeyen Emma, aradığını Charles'da bulamamıştır. Hayatı tekrar babasının çiftliğindeki sıradanlığa bürünmüştür: "Charles'ın sohbeti tıpkı bir kaldırım gibi dümdüz, yavandı" (77). "Kocasının sevgi gösterileri bile düzenli bir hal almıştı; karısını belli saatlerde öpüyordu. Bu da ötekiler gibi bir alışkanlıktı; yavan bir yemekten sonra, ne olduğu önceden kestirilen bir tatlı gibiydi sanki"(80). Daha evliliklerinin başında olan çiftin birbirlerinden uzaklaştıkları görülmektedir. Özellikle Emma'nın "Neden evlendim sanki, Ulu Tanrım!" (81) feryadı birbirine yabancılaşmaya başlayan aile bireylerini göstermektedir. Kadının ailesine karşı hissettiği aidiyet, kocanın sosyal hayatın bayağı sıradanlığını evine taşıması nedeniyle yok olmaya başlamaktadır. Emma gibi düzene başkaldıran bir tip için, ahlaki öğretilerin baskıcılığı, erkek egemen yapının bencilliği ve ekonomik güvence altında olmamasından kaynaklanan güvensizlik duygusu, onu aile bireylerinden uzaklaştırarak yalnızlığa götüren nedenlerdir.

Bu yalnızlık, Emma'nın ulaşmaya çalıştığı aristokrasiye yönelmede bir baskılama yapmaktadır. Balolarda gördüğü kadınlar ve centilmen erkekler onun hayal dünyalarını süslemeye devam etmektedir. Bu noktadan sonra kendisini yasak ilişkilerle avutan Emma'nın aile içerisinde temsil ettiği kadın figürü, toplumun fahişe ya da düşmüş kadın olarak ifade ettiği bir hale bürünmüştür. İdeal ev kadınından beklenen sadakat yok olmuştur. Ev işleriyle ilgilenmekten çok, kendi arzularını tatmin etme yolunda maddi harcamalara yönelmiştir. Toplumun ahlak kurallarını Rudolphe ve Leon ile yaşadığı yasak ilişkilerle yok saymıştır. Bu nedenle Emma

kendi isteğiyle dönemin anlayışı çerçevesinde ideal kadın olmaktan uzaklaşarak düşmüş kadın olmaktadır. Emma'yı bu duruma getiren ve ailesinden uzaklaştıran kendi öz istekleri olduğu gibi bu isteklerin oluşmasına zemin hazırlayan sınıfsal yapı da nedenler arasındadır.

2.2. Cinsellik ve Evlilik

Romanın olay örgüsünde, kendi şehvet ve arzularının yönlendirmesi ile hayattan kopan, “aşüfte” bir kadının isteklerini tatmin edememesi görülmektedir. “Emma'nın dramı gerçek ile hayal arasındaki boşluk, arzu ve onun gerçekleşmesi arasındaki uzaklıktır. Her iki durumda da, eşini aldatmanın kendisine hayal gücünü zorlayan mükemmel bir hayat verebileceğine inanır ve her iki seferinde de acı bir hayal kırıklığı duygusuyla baş başa kalır” (Llosa, 1987: 139). Bu şehvet ve arzuları tetikleyen nedenler sadece cinsellik olmamakla birlikte zenginlik içerisinde bir hayat sürme arzusu da bunlara dâhildir. Emma, ne kadar taşrada yaşasa da, bu onun bakımlı ve güzel bir burjuva olduğu gerçeğini değiştirmez. Bunların yanında eğitilmiş olması da onu taşradaki birçok kadından ayıran özelliğidir. Emma'nın aristokrasiye ulaşma arzusuna, eğitim süresince okuduğu dergilerdeki şehvet duyguları da eklenmiştir:

Bu kitaplarda yalnız sevimler, kız-erkek sevgililer, ücra köşlerde işkence gören hanımlar, her konakta öldürülen seyisler, her sayfada çatlatılan atlar, gönül yaraları, yeminler, hıçkırıklarla gözyaşları, öpüşmeler, ay ışığında sandallar, korulardaki bülbüller, aslan gibi yiğit, kuzu gibi yumuşak, görülmedik biçimde erdemli, hep iyi giyinen, zırlı zırlı ağlayan beyefendiler anlatılıyordu.

(*Madame Bovary*, 72)

Emma'nın rüyalarını süsleyen yaşamlar, kilisede gizlice okuduğu bu kitaplarda saklıdır. Kızlı-erkekli hayatlar, sevişmeler ve cinsel içerikli birçok detay onun baskıdan kurtulmasına zorlayan dürtülerdir. Toplum yapısı içerisinde bunların ahlaksızlık sayıldığı öngörüsü hâkimdir. Fakat bu yargıyı belirleyen yine bu şehvetli arzuları yaşayan aristokrat sınıftan başkası değildir. Bunun farkında olan Emma'nın bilinçaltında, aristokrasiye ulaşma yolunda, cinsellik bir basamak ve arzularını tatmin etme aracı olmuştur. Flaubert, burada hayatın gerçeklerinden uzaklaşan Emma üzerinden coşumculara da bir eleştiri getirmiştir. Bu tür zevk, şehvet ve arzuların yaşandığı hayatların ancak romanlarda ve hayallerde olduğunu vurgulamaktadır.

Charles ile yaptığı evlilikte aradığını bulamayan Emma, katıldıkları balonun da etkisi ile yükselme arzusunu yineler. Onda beliren bu duygular alışlagelmiş kadının ötesinde erkeksi arzuları taşımaktadır. Bu erkeksi arzular Emma'da erkeğin sahip olduğu güç ve özgürlüğe ulaşma arzusu olarak gözükmektedir. "Emma'nın durumunda, erillik, sadece boş bırakılan bir yeri doldurmak için düşündüğü bir işleve sahip değildir, bunun yanında özgürlük için bir mücadele, dişilliğin acılarına karşı bir savaşıma şeklidir" (Llosa, 1987: 145). İdealleri Emma'yı baskılayan duyguları olmuştur. Tamamen arzu ve isteklerinin tesiri altında Emma, aile bireylerinden uzaklaşarak, çevresine karşı yabancılaşmaktadır. Ulaşılması gereken bu hedefleri, duyguların özgürlüğü olarak düşünür. Bu yabancılaşma ve ideallerine ulaşmada Charles'ın bir basamak olamayacağını anlaması, onu yasak ilişkilere yönlendirmektedir. Taşra bölgelerde böyle yasak ilişkiler "ahlaksızlık" sayılmaktadır. Bunların farkında olan Emma, evlilik ile ulaşmayı başaramadığı arzularını, yasak aşklarda aramakta ve arzularını geçici olarak tatmin etmektedir. Emma'nın bu eğilimi romanda şöyle anlatılmıştır:

Zaten Emma, öç almış olmaktan ileri gelen bir zevk de duymaktaydı. Çektiği acı yetmez miydi yani? Yalnız, şimdi muzaffer tavırlar takınıyor, uzun zaman dizginlenmiş olan sevgi, neşeli fıkırtılarla, olduğu gibi fişkırıyordu. O da hiçbir pişmanlık, hiçbir kaygı, hiçbir heyecan duymaksızın bunun tadını çıkarmaktaydı.

(*Madame Bovary*, 210)

Rudolphe ile yaşadığı bu birliktelikten sonraki duyguları, Charles ve ona sunulan hayat karşısında öç almışçasına zevk duymasıdır. Erkek egemen yapıya karşı bir zafer edası takınmaktadır. Onda meydana gelen bu heyecan toplumun sınırlarını belirlediği normlara karşı meydan okumasındandır. Bu duruş ve tavır ile kadına yönelik uygulanan baskıya açık bir eleştiri getirilmektedir. Emma, bu zamana kadar yaşadığı hayatın adaletsiz olduğunu vurgularcasına, herkesi ve her şeyi suçlamaktadır. Sadece erkeklerin özgürce hareket edebileceği bir hayata karşı dışılığını kullanmıştır. Sınırları belirli olan bir kadın hayatı sürmeme isteği de onu kaçak ilişkilere sürüklemiştir. Yalnızlığa kapılmış ve yakın çevresine yabancılaşmış bir kadın, geçici cinsel ilişkiler ile duygularının tatminini sağlamaktadır. Flaubert'in en başından beri belirttiği olgu, Emma'nın gerçek hayatın dışında hayallerinin peşinde giderek uçuruma sürüklenmesidir. Asıl vurgulanan ana sorun ise Emma'nın yaşadığı bu hayatı baskılayan erkek egemen toplum yapısının varlığıdır. Toplum içerisinde bu konumdaki kadınlar, kötülenmektedir. Emma, cinsel isteklerinin yasak aşklar ile tatmini sonucu, ideal çizgisinden çıkmaya başlamaktadır. Burada Emma'yı düşüşe geçiren etmen, Rudolphe'ün Emma'yı cinsel duyguların tatmininde geçici bir heves olarak görmesidir. Emma'nın yanılgısı özgür bıraktığı duygularının yine başka bir erkek tarafından sınırlandırıldığını görememesidir. Emma'nın kurmak istediği

birliktelik karşısında, güçlü olanın kazanacağı gerçeği varsayımı ile Rudolphe istediklerini elde etmiştir.

Emma'nın evliliğe karşı bakış açısının sadece aristokrasiye ulaşma ve arzularını tatmin etmede bir araç olarak görmesi, başarısız bir birliktelik kurmasına neden olmuştur. Charles ve Rudolphe ile kurulan ilişkilerin her ikisinde de aynı hedeflere ulaşmanın arzusu vardır. Evliliğin toplumsal normlar içerisinde Emma'nın isteklerine cevap olamaması, kadın olarak beklentilerin dışında kalması ve ideal kadın kavramından uzaklaşmasıyla sonuçlanmıştır.

2.3. Güç ve Özgürlük Arayışı

Emma, roman boyunca farklı olduğunu, kurduğu hayaller ve istekleri ile dile getirmektedir. Emma, içinde bulunduğu toplumdaki erkekler gibi özgürce hareket ederek istediklerine ulaşabileceğini düşünmektedir. Gücün temsilcisi aristokrat erkekler, onun da bu güce sahip olması için varılması gereken hedeftir. Emma'nın hayatında babası dışında Charles ve kaçak aşkları olmak üzere dört erkek vardır ve bu erkeklerin hepsi Emma için sınırlayıcı güç olmaktan öteye gidememiştir.

Emma eğitim almış, bakımlı ve burjuva bir çiftlik sahibinin kızıdır. Yoksul bir aileden gelmemektedir. Onun sorunları kadının hayatını çevreleyen erkekler olmasıdır. Emma'nın annesi ölmüştür. Bu nedenle hayatı babası etrafında şekillenmiştir. 19. yüzyıl Fransa'sında Napolyon kanunları geçerliydi. Bu kanunlara göre kadınlar, babaları ve kocalarının sorumluluğu altındaydılar. Boşanmanın bile yasak olduğu kanunlara göre evlenmede de söz sahibi olan taraf erkekti. Kadınların özgürlüğü ancak erkeklerin gözetimi altında sürmektedir. Kadınların eğitimi de

meslek öğrenme amaçlı değil, ev geçindirme, aileye sadık bir eş olma gibi eğitimlerin verildiği kilise okullarında yapılmaktadır. Emma'da özgürlük arayışlarını eğitim görmeye gittiği bu kiliselerde okuduğu romanlardan kapmıştır: “Resimlerde, bir balkonun parmaklıkları arasındaki beyaz giysili genç kızı kollarında sıkan, kısa harmanili bir delikanlı görülüyordu; kızın kemerinde bir ipek kese asılıydı” (73). Orada, özgürlüğe giden adımın evlilikten geçtiği duygusunu oluşturan bu tür dergi ve kitaplar okuyordu. Kilise yılları onun evliliği yükselmek adına bir basamak olarak belirlediği günlerdir. Bu duyguların dışı vurumu, Charles ile tanıştığında başlamıştır. Emma'nın hayal dünyasında kurduğu mutluluk, Charles ile evlendiğinde yaşamının değişmediğini fark etmesiyle başlar:

Yalnız, yeni bir duruma geçmiş olmanın verdiği kaygı ya da belki bu erkeğin varlığının neden olduğu tedirginlik, onu sonunda o olağanüstü tutkuyu ele geçirdiğine inandırmıştı: O tutku ki, o zamana kadar şiirsel göklerin görkemi içinde, pembe bir kuş gibi kanat çırpıp durmuştu. Şimdiyse Emma'nın, içinde yaşadığı bu sükûnun, hayal ettiği mutluluk demek olduğuna bir türlü aklı yatmıyordu.

(*Madame Bovary*, 75-76)

Farkına vardığı ilk duygu hayal ettiği mutluluğun geçiciliği ve tekrar bir erkek tarafından çepeçevre sarıldığıdır. Babasının gözetiminden çıkan Emma, bu sefer kocası Charles'ın sunduğu kısıtlanmış yaşamı sürmektedir. Bunun farkına varmasıyla birlikte birlikteliğinden uzaklaşmaya başlar ve tekrar hayal dünyasına sıkışıp kalır. Bu onun özgürlüğe kaçışında ilk başarısızlığı olmuştur.

Emma, hayatta zengin ve soylu olanın güce sahip olacağına inanmaktadır. Zaten Charles ile yaptığı evliliği de parasal güce ulaşabileceği düşüncesiyle gerçekleştirmiştir. Kilisede kadının nasıl evin hanımı olacağına dair aldığı eğitimle,

kocasının tüm işlerine yardımcı olmaktadır. Charles'ın ünlü ve zengin olabilmesi için her türlü desteği ve yardımı göstermektedir. Artık evliliğin onun aradığı mutluluğu getiremeyeceğini ve özgürlüğün erkeğin egemenliğinde olduğunu düşünen Emma, kocasının ün kazanıp zengin olmasıyla parasal güce kavuşmayı hayal eder. Charles, eczacı Homais'nin kasaba hanında uşaklık yapan tek ayağı sakat Hippolyte'i tedavi etmesi yönündeki teklifini düşünürken, Emma, kocasının ün kazanmasında bir basamak olacağından dolayı ona bu işi yapması için her türlü desteği vermektedir:

Gece sohbetlerle, ortaklaşa düşlerle dolu olarak, çok güzel geçti. İleride edinecekleri servetten, evlerinde yapacakları değişikliklerden söz ettiler; Charles ününün yayıldığını, rahatının arttığını, karısının hep kendisini sevdiğini görür gibi oluyordu; Emma ise daha iyi, daha esen yeni bir duygu içinde ferahlamaktan, kendisini seven bu zavallı çocuğa karşı sonunda azıcık sevgi duyabilmekten ötürü mutluydu.

(*Madame Bovary*, 225-226)

Parasal güce kavuşma isteği Emma'nın uzaklaşmaya başladığı kocasına karşı sahte bir yakınlık duymasına neden olur. Bu sahnede Charles'ın karısının onu sevebileceği ihtimalini düşünmesi, ailenin bireylerinin birbirlerine karşı yabancılaştığının göstergesidir. Kocasının başarılı bir ameliyat yapması ve kazanacağı ün, Emma'nın ulaşmak istediği lüks hayatın anahtarı olabilirdi. Marki'nin şatosunda yaşadığı duygulara, kazanılacak bu ün ile tekrar ulaşılabilirdi. Emma hep bunun hayaliyle yaşadı. Kocasının başarısız geçen tedavi yöntemleri sonucu Emma büyük hayal kırıklığı yaşamıştır. Onun için bir erkek, kadına hâkim olduğu kadar, özgürlüğünü de sunabilmeliydi. Oysa Charles, artık ona ne para sunabilecek ne de kocalık yapabilecek güce sahiptir.

Evlilikte aradığı özgürlüğü bulamayan Emma için kaçamak aşklar ve ilişkiler gücü elde etme anlamı taşımaktadır. Rodolphe ile yaşadığı ilişkiden sonra savaş kazanmış komutan gibi övünen Emma, bütün gücü kendisinde hissetmektedir. Emma'nın kocasını aldatma isteği ile Rodolphe'ün ondan faydalanma isteği arasında fark vardır. Rodolphe tamamen eril arzularını tatmin etmek için küçük kaçamaklar yapmanın peşindedir. Emma, tam bu noktada erkeğin özgürlüğüne karşın kadının kısıtlanmış hayatına dem vurmaktadır. "Cinsiyet açısından Emma, kendisinin kadın olarak durumunu bir erkeğin durumundan şöyle ayırır: Bir erkek en azından özgürdür; tutkuları ve ülkeleri keşfedebilir, engelleri aşabilir, en uzak zevkleri tadabilir. Fakat kadın sürekli engellenir" (Heath, 1992: 87). Özgürlüklerin sadece erkelere ait olduğu bir dünyada kadınların hayallerinin bile yeri olamadığı vurgusu yapılmaktadır. Bütün bu gücün erkeklerde olduğunun farkında olan Emma'yı Rudolphe karşısında zaafa düşüren yanı ise yıllardır tatmak istediği duyguları, kalbi okşayıcı birkaç güzel sözde bulmasıdır. Anlık mutluluklar ile geçici özgürlüklerden zevk almayı tercih etmektedir: "Siz benim benliğimde, yüksek, sağlam, lekesiz bir yerde, bir kaidenin üzerinde duran bir Madonna gibisiniz. Ama, yaşamak için ihtiyacım var size! Gözlerinize, sesinize, düşüncelerinize ihtiyacım var. Arkadaşım, kardeşim, meleğim olun benim!" (208). Rudolphe'ün aldatıcı sözleri Emma'nın bastırılmış hislerini açığa çıkartır. Emma ailesinden ayrıldığı günden sonra sürekli biçimde güç kaybetmektedir. Bu gücü kaybetmesine neden olan durum, özgürlüğünün kısıtlandığı noktada güce ulaşma çabasıdır. Çünkü erkeklerin baskısı altında özgürlüğe kavuşamayacağını düşünen Emma, yine aynı özgürlüğe kaçışı erkeklere sığınmakta aramaktadır. Kadınların erkekler karşısında kısıtlanmış bir hayat sürmeleri, özgürlüğün onlara ait olması gibi nedenlerden dolayı bile doğacak

çocuğunun erkek olmasını istiyordu. Emma'yla gösterilen kadın figürü, dönemin Fransa'sına özgü, kısıtlanmış hayatları yaşayan kadın çizgisinden çıkamaya çalışmaktadır. Kadının cinsel arzularını dile getirebilmesi, kendi düşüncelerinin peşinden gidebilmesi ve erkek egemen yapıyı yıkma çabası, Madame Bovary'i modernizme yaklaştırmaktadır. Daha Avrupa'da "new woman" –kadının daha özgür ve kendini savunabildiği hali – akımı bile ortaya çıkamamışken, Flaubert en müstehcen ifadelerle kadın sorunlarına değinebilmiştir. Bu da Flaubert'i coşumculardan ve kadını sürekli evin hanımefendisi gibi gösteren yazarlardan ayırmaktadır. Bu haliyle, Flaubert, toplumun bir sorunu olan kadının kısıtlanmış hayatını, Emma tiplmesi ile vererek gerçekçiliği yakalamıştır. Gerçekçiliğin sorunların nedenlerine objektif bakabilme özelliğinden dolayı, Flaubert kadın sorunlarını olay örgüsü içerisinde sadeleştirmeden vermektedir. Baskıcı toplumlarda ve dönem Fransa'sında taşra bölgelerinde ve çiftliklerde görülen yasak ilişkilerin, döneme özgü gereksinimlerle verildiği görülür. Romanda Flaubert, açık bir dille, erkek egemen yapıya, oluşan burjuva sınıfı ile ona ulaşmaya çalışan insanlar arasındaki farka ve en önemlisi kadın sorununa değinerek, kadının toplumdaki yerinin sorgulanmasına neden olmuştur.

3. BÖLÜM

THOMAS HARDY'NİN *TESS OF THE D'URBERVILLES* ADLI ROMANINDA TESS VE DOĞALCILIK

Tess of the d'Urbervilles, Thomas Hardy tarafından 1891 yılında kaleme alınmış ve *The Graphic* adlı gazetede sansürlenmiş hali ile haftalık yayımlanmaya başlanmıştır. Ekonomik gelir elde etme konusunda hünerli olan editörler, toplumun ahlaki değerlerini göz önüne alarak eserlere müdahale etmiş ve birçok farklı yazınlarda uyguladıkları sansürü *Tess of the d'Urbervilles* için de yapmışlardır. Hardy'nin, diğer yazarların da dikkatini çekmeye başlayan kadın ve sorunlarını konu ederken kullandığı daha karamsar yapıda şiddet ve cinsellik içeren bir dil kullanması bu sansürün oluşmasına sebep olmuştur. Hardy ise bunun tam tersi olarak alt başlığında verdiği "A Pure Woman" ifadesiyle masumiyeti ve saflığı belirterek kadının trajedisini ancak bu dille daha gerçekçi vurgulanabileceğini göstermek istemektedir.

Thomas Hardy, yazdığı romanlar ile 19. yüzyıl İngiliz Edebiyatının önüne geçmiş bir geçiş dönemi yazarı olarak kabul edilir. Sanayileşmenin 20. yüzyıla doğru hızını giderek arttırdığı ve ekonomik dengelerin oluşturduğu sınıfsal yapılar ile şekillenen bu dönemde şehir romanları yerine kırsal bölge romanlarını kaleme almayı tercih etmiştir. Onun kırsal bölge romanı yazması, dönemin Dickens gibi Londra merkezli olayları kaleme alan yazarlar içerisinde farklı bir özelliği olmuştur.

Terry Eagleton, *İngiliz Romanı* adlı eserinde, o dönemin kasabalarının şehirlerden farksız hale geldiğinden bahseder. O dönemde tarım arazileri bacasız fabrikalar gibi toprak sahiplerinin elinde ya kiralanır ya da işletilirdi. Bunların sonucunda ise küçük tüccarların, esnafların ve işçilerin oluşturduğu, Tess'in de bu gruba dâhil olduğu bir alt orta sınıf mevcuttur. Hardy, kırsal kesimin bu halini, olayları Wessex bölgesinde geçen *Far From the Madding Crowd*, *The Woodlanders* ve *Tess of the d'Urbervilles* gibi romanlarına da taşımıştır. Onun romanlarında kırsal kesim hızlı bir değişime uğramış, geçimini sağlayamama korkusu işçi sınıfını etkilemiş halde gözükmektedir. Bunların yanında burjuva toprak işletmecileri de ön plana çıkarılmıştır.

Tess of the d'Urbervilles romanında kadın ve kadının hayatını etkileyen sınıfsal yapı ve çevre etmenlerinin yanı sıra kiliseye ve kadere karşı da bir eleştiri vardır. Romanda, Tess'in her zorluğu kadere bağlaması ile kilise öğretilerinden kaçamayan ve onun sunduğu ahlaki öğretilerin yön verdiği bir toplum eleştirilmektedir. Bu eleştiriye çoğunlukla, metafiziğe bağlanan birçok olayın bilimsel açıklamasının yapılabileceği düşüncesinde dile getirmiştir. Özellikle Charles Darwin gibi bilim adamlarından etkilenen Hardy, romanlarında kalıtsal özelliklerin ve güçlünün ayakta kalabileceği bir yaşamın izlerini sunmuştur. Ona göre başlarda inandığı kadercilik olgusu, hayatın fırsatlarından güçlü çıkabilenler için geçerli değildir. Güçlü olamayanlar için ise hayat rastlantı ve kader arasında değişkenlik göstermektedir. Eğer Tess'in yazdığı mektup halının altına gitmeseydi, Angel gerçekleri daha önce öğrenebilirdi. O yüzden Hardy, bilim insanı gibi her şeyin açıklanabilir bir sebebi olduğunu ve insanların kendi şanslarını yaratabileceği gerçeğini kaderden ayırmaya çalışmıştır. Onda mevcut olan bu kadercilik anlayışının

yıkılmadığı ve sadece kadere karşı bir başkaldırı olduğu ise romanın sonuna kadar karamsar bir yapıda devam eden kadının trajik hayatından anlaşılır.

Bu masumiyetin yıkılışındaki trajediye, burjuva, tecavüz, gayri meşru bir çocuk ve kadere isyan gibi konuların sebep olması, Hardy'nin toplumun ahlaki değerleri üzerinden birçok eleştiri almasına neden olmuştur. Toplumun ahlaki öğretilerine ters düştüğü kaygısı, genç bir kızın tecavüze uğraması ve katil olması gibi konular tepki çekmiştir. Thomas Hardy ise romanda bütün bu olanların erkek egemen bir yapıda sosyal statü içerisinde kadının değersizliğini ve ekonomik koşulların belirlediği bir hayatı vurgulamak için kullanmıştır.

Roman, yedi kısımdan oluşmaktadır. İlk altı kısım rastlantılar ve bunların getirdiği karamsar dünyayı anlatırken, son kısımda çevrenin verdiği tüm olumsuzluklara karşı kendi adalet dünyasını kuran ve ölümü tadan genç bir kız betimlenir. Bu trajik sona doğru götüren olaylar zinciri Jack Durbeyfield'in papazla aralarında geçen konuşmayla başlar. Papaza göre Tess'in ailesi soylu d'Urberville ailesinden gelmektedir. Bunun sonucu olarak aile, Tess'i bu soylu aileden olduklarına inandıkları ve akrabaları olarak gördükleri Alec d'Urberville'in yanına gönderme kararı alırlar. Böylece sebep-sonuç zincirleri tamamlanmaya başlar. Tess genç, güzel, masum ve düşüncelerinde kötülük barındırmayan bir kızdır. Alec'in ona verdiği işi kabul eder ve çiftlikte çalışmaya başlar. Bir süre sonra ise türlü oyunlar ile onu baştan çıkarmaya çalışan Alec, emellerine ulaşır. Bu evlilik dışı birlikteliğin sonucu bir çocuk dünyaya getiren Tess, ona Keder anlamına gelen Sorrow ismini verir. Bu bebeğe kimse bakmak istemez ve vaftiz edilmesine de izin verilmez. Sorrow hastalıktan Tess'in kucağında hayata gözlerini yumar. Evlilik dışı bir çocuk dünyaya getirmek toplum içerisinde bir suç gibi görülmektedir. Bunun üzerine Tess,

başka kasabaların çiftliklerine giderek çalışmaya başlar. Kendisine yeni bir hayat kurmaya çalışan Tess'in karşısına Angel çıkar. Onunla güzel bir birliktelik kurmak istese de yaşadığı acı tecrübeler onun zihnini sürekli meşgul eder. Bunun üzerine çift bir süre ayrılığa karar verir. Angel, Brezilya'ya çalışmaya giderken, Tess de çiftliklerde çalışmaya devam eder. Angel'in yokluğunda Tess'in karşısına Alec çıkar. Alec, kendini dinine adanmış, tanrıdan af dilemiş biri olmuştur. Tess'i, Angel'in bir daha geri dönmeyeceğine inandırarak kandıran Alec, kendisi ile beraber yaşamaya ikna eder. Bir süre sonra geri dönen Angel ise Alec'in yalanlarını ortaya çıkarır ve Tess'in trajik sonunu hazırlar.

Kısaca özeti verilen romanda kadın, masumiyet, cinsellik ve çevresel faktörlerin yön verdiği trajediyi ön plana çıkaran Hardy, romanın kurgusunu kadın üzerine kurmuştur. Romanın merkezinde, kırsal hayatın içinden gelen Tess ve o yörenin insanları yer almaktadır. Sebep ve sonuç ilişkilerinin yön verdiği olay örgüsünde Tess'in, bir kadın olarak toplumdaki yeri ve değerinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

3.1. Tess ve Aile

Romanın yazıldığı Victoria döneminde, haklarını savunabilen, eğitilmiş, erkek egemen bir toplumsal düşüncenin karşısında durabilen "new woman" yeni, modern kadın anlayışı gelişmiştir. Hardy'nin baş karakteri Tess ise, önce geleneklerine bağlı, ailesine yardım eden ve kırsal kesimden gelen saf bir genç kızı örnekler. Hardy'nin kadınları daha geleneksel ve yöresel kültürü tatmış alt-orta sınıfa ait bireyleridir. Bu kadınlar ilk olarak aileye bakmakla yükümlüdürler. Romanın başında, bu alt-orta

sınıfta kadının ne işle meşgul olduğunu şu cümlelerde verir: “İşte orada, nasıl bıraktıysa öyle duruyordu annesi: Bir alay çocuğun ortasında, çamaşır teknesine eğilmiş (33). Bu cümleler ile kadından beklenen nedir sorusunun cevabı da verilmektedir. O, bahsedilen hali ile ailesi ve onların ihtiyaçları için yaşamaktadır. Yeni kadın düşüncesinden bir hayli uzak, geleneksel yapıdan gelen, ailenin ihtiyaçlarını gideren, çocuk yapan, onlara bakmakla yükümlü olan, az eğitilmiş ve ev işlerinden sorumlu bir kadın portresi verilmiştir. Bu durumun Tess’e yansıması, öngörüldüğü üzere annesine yardım eden, kardeşlerine bakan ve çamaşır, bulaşık gibi ev işlerinden sorumlu kadın olarak gözüktür: “Genç kız, tatlı bir sesle, ‘Bırak, ben sallayayım beşiği, anne’ dedi. ‘Ya da elbisemi çıkarayım da, çamaşırları sıkmana yardım edeyim, istersen? Çoktan bitirmişsindir çamaşırı diye düşünmüştüm” (34). Burada ürkek ve tedirgin olarak tasvir edilen ses tonu, onun ailesine karşı olan sorumluluklarının mecburiyetten geldiğinin göstergesidir. Ailede anne olarak veya evlat olarak kadının belirli yaptırımlar ya da zorunluluklar çerçevesinde görevleri vardır. Bu görevlerinin bilincinde olma ve onları yerine getirme dürtüsü geleneksel düşüncenin oluşturduğu zihinsel baskıdan kaynaklanmaktadır. Bu baskıda onları, belirli bir çevrede kısıtlamakta, eş, çocuk ve ev işleri arasında sıkışıp kalmasına neden olmaktadır. Bu hali ile Tess ve annesi geleneksel kadın figürünü yansıtmaktadır. Böylece doğalcılıkta gerçeği tipleştirme vurgusu, kadının belirli kalıplara oturtulmuş hayatından örnekler verilerek yapılmıştır. Tess, kırsal kesimin ev işlerini bilen, aileye karşı sadakati olan ve namuslu olmasıyla – o dönemde bu özellikleri taşıyan kadınlar ‘true woman’ sadık kadın olarak adlandırılırlardı – toplumun içinden sıradan bir bireyi temsilidir. Buradan çıkarılan sonuç ise Hardy’nin

toplumun içinden seçtiği sıradan bir tip ile kadın sorununu verebilmesidir. Bu da doğalcılık akımının toplumu bireye indirgeme özelliğini göstermektedir.

Bu hali ile sınırları çizilmiş olan kadının hayatı, o dönemlerde ancak evlilik ile değişebilirdi. Bunun farkında olan anne, kadınsal içgüdüleri ile Tess'in ve kendi ailesinin ekonomik olarak düzelmesi için Alec d'Urberville'in gönlünü hoş edilmesi gerektiğini düşünmektedir: "Fırsat ayağına gelmiş ama gidip gitmemek senin bileceğin iş. Parmağında da öyle güzel bir elmas yüzük vardı ki!" (85). Böylece kadın üzerinde tek baskıcı yapı erkeğin yanı sıra toplumsal normlar doğrultusunda kız çocukları üzerinde baskı kurabilen anne de olabilmektedir: "Tess'in annesi, Tess'in bir bebeği olacağını gerçek anlamda umursamamaktadır, fakat, Alec ile onun aynı sınıfta olmadığını sezse de Alec'in onunla evlenemeyecek olmasına üzülmemektedir" (Winniffrith, 1994: 116). Bunu oluşturan temel unsur, kırsalın kısır döngüsünden ve maddi sıkıntılardan kurtulabilme dürtüsüdür. Arayış içinde olan anne, kendi yaşadığı sıkıntıları kızının yaşamamasını istemektedir. Kızının Alec ile evlenerek daha refah bir yaşam sürmesini ve ailesine bakabilmesini istemektedir. Buradaki diğer bir nokta ise, dönemin İngiltere kırsalında ve çiftliklerinde sıkça görülebilen evlilik dışı ilişkilerin kadınları evlenmeye yönlendirmesidir: "Evlilik öncesi cinsel ilişki kırsal kesimde yaygındı. Fakir, hamile bir kadın genellikle evlenme baskısı altındaydı" (Perkin, 1989: 182). Annenin doğacak çocuğu umursamaması, doğacak bebeğin bir evlilik sebebi sayılabilmesindeydir. Böylece anne, Tess'e Alec ile evlenmesi noktasında baskı yapabilecektir. Buradaki ayrıntı ise, karar mekanizmasının aile olmasıdır. Tess, genç bir kız olarak karar verme yetkisine sahip değildir. Onun kendi ailesine ekonomik zarar verdiği düşüncesi dayatılarak, karar verme yetkisi baskı altına alınmaktadır. Bütün bu baskıcı aile yapısı ve kadının

ailedeki yeri, gerçekçiliğe özgü tipleştirme ile verilmiştir. Bunun sonucu sebep-sonuç ilişkileri içerisinde ilerleyen olay örgüsü, zayıf ve iyi niyetli olan Tess'in sahte Stoke-d'Urberville ailesinin yanında çalışmaya itilmesi ile devam eder.

3.2. Cinsellik ve Evlilik

Romanın ilk bölümünde aile içerisinde verilen Tess'in saflığı ve masumiyeti, aile dışarısında korumasız kalması ile kaybolur. Alt başlığında da görüldüğü gibi masumiyet ve onun yok oluşu, evlilik dışı doğan bir çocuk ve bu nedenle toplumsal baskıya maruz kalmış bir kadın tiplmesi ile verilmiştir. Bu dışlanmaya sürükleyen nedenler insanın yaratılış özelliklerinde gizlidir. Tess için güzelliği, kullanabileceği güçlü yanı olmaktan uzaktır. Bu çekicilik, masumiyeti, saflığı ve zayıflığıyla birleşerek karşı cinsin isteklerini oluşturmaktadır. Buradaki tehlike oluşturan zayıflık, Tess'in hatası gibi görülmemelidir. Cinsel dürtüleri yakınlaşmaya sevk eden farklı cinsler birbirlerinin zaaflarını kollarlar. Bu gerçeğin bir benzeri Darwin'in bahsettiği, doğada ancak güçlünün hayatta kalabileceği gerçeğiyle de uyusmaktadır. Tess'in çekiciliği, gözleri, sarı saçları ve teni, fiziksel zayıflığı ile birleştiği zaman kendisi için tehlike oluşturmaktadır. Tess, Alec ve Angel için gücün göstergesi ve cinsel duyguların tatmini anlamını da taşımaktadır. Tess'in ise dini inancına bağlılığı ve bunun getirdiği ahlak öğretilerine olan düşkünlüğü onun bu gücü kullanmasını engellemektedir. Çekingen davranışları, ürkek kaçışları her zaman Alec için kışkırtıcı duygular olmaktadır: "Şerefim üzerine yemin ederim ki doğru söylüyorum! diye haykırdı. 'Şu senin şimdiki görünüşün kadar güzel bir şeyi ne doğada gördüm ne de sanatta, güzel akraba kızım Tess!'" (113). Alec'in de ifade ettiği gibi erkeğin en zayıf

yanı ise güzel kadın karşısındaki şaşkınlığıdır. Cilveli tavırları, ürkek çekingenliği ve çocuksu zayıflığı, Tess'in yaratılışından gelen özellikleridir. Burada Tess'in cinsel bir meta gibi gösterilmesi ile yapılan vurgulamalar Alec'in suçunu hafifletmez. Hardy, kadının düşüşüne zemin hazırlayan etmenleri sunmakta ve inanışa göre Tanrı'nın verdiği bu doğal etmenlerden dolayı kaderi eleştirmektedir. Bir kadın olarak Tess'in cinsel duyguları arttırıcı bir güce sahip olması onun korumasız kaldığında zarar görebileceği zayıf yanını göstermektedir. Bu nedenle de Hardy, devamlı Tanrı'yı ve kaderi sorgular. "Tess'in koruyucu meleği nerelerdeydi peki? Sapsade inancının tanrısı, koruyucusu neredeydi?" (143). Tanrıya haykırılan eleştiride, onun verdiği güzellik ve zayıflık gibi konular değil daha çok koruma duygusu ön plana çıkarılmıştır. Çünkü Tess'in güzelliği ve ahlakı onun saflığının sembolü, Alec için ise duyguların tatmini demektir.

Bu romanda kadını vurgularken kullanılan gerçeklik, tanrısal boyutta ve toplum içerisinde seçme hakkının olmadığı gerçeğidir. Bunun trajik bir sahne ile tecavüze uğramış bir kadın yoluyla verilmesi ahlaki değerlerin gerçekliğini sorgulamaya sebep olmaktadır. Kadının bu duruma düşmesine ve ailesi de dâhil olmak üzere toplumsal dışlanmaya uğramasında suç, kadının kendisinde mi yoksa diğer dış faktörlerde mi sorusu yargılanmaktadır. Kadın doğasında olan cinsel özelliklerini ve yaratılış güzelliğini sorguladığında Tanrı'ya eleştiri getirmeli midir? Fakat Tess, bütün olanların kader planında gerçekleştiğini kabul etmesinden dolayı kabullenilmiş bir çaresizlik yaşamaktadır. Bu durumda Hardy, diğer dış etmenlere dikkat çekmektedir. Bunlar güçlü olan erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti, toplumun olayları sorgulamadan ahlaki değerler çevresinde yargılaması ve doğanın her zaman güçlünün yanında yer alması konusunda değerlendirilmelidir. Hardy,

toplumun ahlaki değerlerinin kilise öğretilerine dayatılmasından dolayı olay örgüsü boyunca kadere eleştirisini dile getirmektedir. Cinsel arzuları zayıf yanı olan kadın ise karar verme mekanizması içinde yer almaz ve yönlendirmeyi baskın olan taraf, erkek veya aile bireyleri yapar. Hardy, kurguladığı bu olay örgüsünde kadının ancak korumasız ve düşkün halinde kendi başına kalabildiğini ve bunun da toplumdan yalıtılmış bir ortamı meydana getirdiğini gerçeğini vurgulamaktadır.

19. yüzyılda kadınlar için evlilik bir sınıfsal değişim aracı olarak görülebilmekteydi. Tess'in ailesi de onun Alec ile evlenmesini bu sebepten dolayı istemektedirler. Eğer Tess, Alec ile evlenmiş olsaydı, soylu bir ailenin hanımefendisi olacak ve kendi ailesine de maddi katkı sağlayabilecekti. Fakat olay örgüsünde evliliğin yerini evlilik dışı bir cinsel birliktelik almaktadır. Bu durum kadının aile ve toplum yapısı içerisinde dışlanmasına sebep vermektedir. Evlilikte sadakat, bağlılık ve doğru sözlülük arzulayan Tess, Angel ile evliliğini kendisini günahkâr ve yalancı saydığı için devam ettirememiştir. Bunun başlıca sebebini ise başta yaşamış olduğu evlilik dışı ilişki oluşturmaktadır.

3.3. Kadın ve Çalışma Hayatı

Romanın en başından sonuna kadar kadının aile ve toplum içerisindeki yeri, cinsellik ve evlilik gibi konular ile yaşamdan yalıtılmış ve damgalanmış hali dramatik bir olay örgüsü içinde görülebilmektedir. Hardy bu noktada kadere eleştiri getirirken, diğer taraftan bu kadere yön veren sebepleri de okuyucuya sunmaktadır. Olay örgüsünün başlangıcı ve devamı ekonomik zorlukların getirdiği sıkıntılara dayanmaktadır. Aile içerisinde annenin yerine çalışmak zorunda kalan Tess, yeri

geldiğinde babasına da yardım etmektedir. Ailenin geçimi ancak babanın para kazanması ile mümkündür. 19. yüzyıl aile yapısı içerisinde kadın, bu konuda da kocasına yardımcı olmakla görevli sayılmaktadır. Sarhoş babasının işe çıkamayacağından dolayı maddi zorluk çekileceğini bilen Tess, bu görevi üstlenir. Bu olay örgüsünün dönüm noktasıdır, çünkü belirli bir işe sahip olan ve kendi kazançları dâhilinde geçimini sağlayan aile, Tess'in neden olduğu kaza sonucu atlarını kaybeder. Bu at onların tek geçim kaynakları olmasından dolayı Tess her zaman kendisini bundan sorumlu tutar. Bunu kadere bağlayan Tess, ailesinin ona dayattığı şekli ile Stoke-d'Urberville çiftliğinde çalışmayı kabul eder. Böylece Tess ekonomik zorlukların iteklemesi ile ev kadını portresinden çıkarak işçi kadın hüviyeti kazanır. Dönemin kadın işçileri uygun koşullar altında çalışmamakta ve az bir ücret almaktadır. Özellikle tarımsal alanda kadınlar gündelik düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. "Köylü işletmelerinde de genellikle kadın emeği başattır ve yalnız büyük köylü işletmelerinde ve kapitalist işletmelerde erkekler çoğunluktadır" (Marx, Engel, Lenin, 2006: 82). Tess'in çalıştığı ve çalışacağı bu çiftlikler ve çalışma şartları, dönemin orta sınıf burjuva yapısının şekillendirdiği ekonomik koşulları da göz önüne sermektedir.

Tess'in denetçi, gözetleyici, satıcı, bakıcı, hekim, arkadaş atandığı kümes hayvanları topluluğunun merkezi çitle çevrilmiş bir alanın ortasındaki eski saz damlı bir kulübeydi. Burası vaktiyle bir bahçeydi ama, sonradan üzerine kum döşenip bastırılmıştı. Evin üzerine baştan başa sarmaşık bürümüşü. Bacası bu bitkilerin dallarıyla öylesine harap olmuştu ki, bacadan çok, yıkık bir kuleyi andırıyordu artık. Evin alt odalarının tümü kuşlara ayrılmıştı. Hayvanlar bu odalarda mal sahibi edasıyla salına salına dolaşıp duruyorlardı.

(Tess, 107)

Bu ağır çalışma koşulları sadece Tess için geçerli değildir. Kasabalarda ve çiftliklerde çalışan diğer işçilerinde çalışma koşulları bu şekilde kötüdür. “Her dönemdeki kırsal kesim işçileri sefalet içinde yaşamaya alıştı. Onların evleri çamur, tel ve sıva ile beraber, sızdıran çatı altındaki tavan yerine taş ve kirden oluşan katlardan ve çamur, sıva ve alçıdan oluşan ağıldan ibaretti” (Altick, 1973: 35). Ayrıca bu alıntı, patron ve işçi arasındaki hiyerarşik düzeni göstermesi ve Hardy’nin sıradan tipler ile sosyal yaşam alanlarını yansıttığının göstergesidir. Böylece kurgusal tipler yerine toplumun içinden sıradan bireyler gösterilmiştir. “Hardy’nin romanları dışında işçi sınıfı bireylerin kurgusal temsillerine klişe tipler haricinde nadir rastlanır [...]” (Ingham, 2009: 111). Karakterlerin bu denli toplumdan seçilmesi Hardy’nin sosyal hayatın gerçeklerini gösterme çabasına dayanmaktadır. Sanayi devrimi sonucu hızla gelişen ekonomik yapı ve oluşturduğu orta sınıf, kırsal kesimde çiftlik sahipleri olarak ortaya çıkmıştır. Oluşan bu çiftlikler kendi içerisinde başka bir işçi sınıfı oluşturmuştur. Bu sınıf gündelikli veya çiftliğin işlerini düzenli takip etmektedir. Aralarında belirli bir hiyerarşinin olduğunu vurgulamak için, çiftlik sahibine ait olan hayvanlara “mal sahibi” vurgusu yapılması, çalışanın sistem içerisindeki yerini göstermektedir. Buradaki çalışma koşulları, kümes gibi bir yerde barındırılması, insanı hayvanlardan daha değersiz kılmıştır. Hardy bu koşulların, sıradan işçi ve kadınlara yönelik adaletsizlikten kaynaklandığını vurgulamaktadır. “Kendisi alışlagelmişin dışında toplumsal bir romancıdır. O daha sonraki romanlarının neredeyse saplantı derecesinde odağı haline gelen birbiriyle kenetli iki konuyla uğraşmaktadır: Ona göre, toplumsal hareketlilik meselesi ile bağdaştırdığı işçi sınıfı ve kadınlar üzerindeki geleneksel muamelede birbiri ile benzer ölçüde adaletsizlik

vardır” (Ingham, 2009: 104). Hardy’nin de vurguladığı bu adaletsizlik, dönemin en büyük problemi haline gelen işçilerin uygun koşullar altında çalışamaması ve burada her işe Tess’in atanması gibi bir ifadeyle desteklenmiştir. Sadece soyluluk sıfatı ile gelen üstünlük, işçinin bütün işleri görmesi ve sahibine para kazandırmasını dayatmaktadır. Bu çalışmanın sonucu olarak aynı değerde bir karşılık alınamamaktadır. Bu sebeptendir ki Marx, işçilerin uygun koşullar altında çalışmadıklarını ve hak ettikleri kazancı elde edemediklerini vurgulamıştır.

Kadın ve işçilerin ekonomik zorluklar karşısında hayatta kalma mücadelesi, onları her türlü kötü şartlarda çalışmaya zorlamıştır. Tess’i de etkileyen yoksulluk, ekonomik koşulların insan yaşamını belirlediği gerçeğiyle örtüşmektedir. Angel’ın Brezilya’ya çalışmaya gitmesi, Tess’i, geçimini sağlamak için dönemin birçok kadını gibi çiftliklerde iş aramaya götüren nedenlerdir. Romanın yazıldığı dönemlerde de kadınlar çiftliklerde belirli bir işçi sınıfını oluşturmuşlardır. “Kadınlar yılın belli bölümlerinde bahar düğünü, yazın saman yapma ve sonbaharda hasat çalışması gibi alanlarda sürekli çalışmışlardır” (Perkin, 1989: 187). Kırsal kesimlerde gelişmekte olan tarım ve çiftliklerde, mevsimlik işlerde ucuz iş gücünden faydalanmak için kadın işçiler kullanılırdı. 19. yüzyıl Avrupa’sında hızla büyümeye devam eden tarım, kırsal bölgelerde ucuz işgücünü kadın ve çocuklardan sağlamaktadır. Büyüyen tarım beraberinde mevsimlik iş ve işçi ihtiyacını da getirmiştir. Böylece ucuz iş gücünü temsil eden kadınlar da iş dönemlerine göre farklı çiftliklerde kısa dönemli çalışmışlardır: “Mandıradaki iş ancak süt azalmaya başlayana kadar sürdü. Bundan sonra Tess ürün devşirme işleriyle uğraşmaya koyuldu. Derken ürün devşirme mevsimi de sona erdi, yağmurlar başladı”(436-437). Ekonomik zorlukların getirdiği çaresizlik, işçileri kısa dönemli ihtiyaçlara göre değişik işlerde çalışmalarına

zorlamaktadır. Bu da gündelik ve ucuz işçiliğin artmasına, sonucunda ise işçilerin emeklerinin metalaşmasına neden olmaktadır. “Tess’in mart sonundaki yortuya kadar orada kalıp çalışması üzerinde anlaşmaya vardılar. Kadın işçi azdı, daha az bir ücret karşılığında erkeklerin yaptığı işler onlara gördürülebiliyordu”(449). Kadın işçilerin bu denli az ücretle çalıştırılması toplum içerisindeki cinsiyet eşitsizliğinin de bir göstergesidir. Aynı işi gören farklı cinsler arasında adaletsiz dağıtılan çalışma ücretleri, işverenlerin kadınlara erkek işçiler karşısında aynı işi daha az bir paraya yaptırdığı gerçeğini göstermiştir. Bir başka çiftlikte yine iş aramaya koyulan Tess, ancak ihtiyaç olduğu dönemde sözleşme ile çalışabilmektedir. Bu genel çalışma yapısının gerçek bir örneğini teşkil etmektedir. İşverenin gözünde kadın ve çocuk işçiler daha kolay boyunduruk altına alınabilmektedir. Bundan dolayı, bu işçiler korku ve ümitsizliğin getirdiği duygularla, işverenin dayatmalarına karşı erkek işçilerden daha az ses çıkarırlar. Bu nedenler, ucuz işgücüne bağlı kadın ve çocuk işçi istihdamını arttırmıştır. Daha az bir ücretle çalışıldığına dair verilen bilgi, gücün zayıf olana karşı merhametsizliğini de simgeler. Marx ise bunu, iş gücünün metalaşması olarak açıklar. Buradan hareketle Hardy’nin olayları ve konuları sosyal hayatın gerçeklerinden seçtiği anlaşılmaktadır. Bu da doğalcılığın tipleştirmeden gelen olayları ve insanları toplumun gerçekliğinden seçmesine bağlıdır. Bu seçilen yaşam biçiminin toplumun sıradan bir kesitini yansıtması ise doğalcı akımın özelliklerindendir. Doğalcı akımın özelliklerinden, belirli bir sebep sonuç ilişkisine dayanması ilkesi, burada yaşam döngüsünün ekonomik koşulların zorlaması ile ilerlediği gerçeğini yansıtmaktadır. Hardy’nin kadere olan eleştirisi, kaderin çevresel ve ekonomik etmenlerin değişmesi ile yön bulduğu ifadesini taşımaktadır.

3.4. Çevre ve Kalıtım

“Thomas Hardy’nin romanları genellikle Viktorya döneminin yüzleşmek zorunda kaldığı felsefe ve bilimdeki gelişmeler ile toplumsal değişimle ilgili meselelerle ilişkisinden ötürü övülmüştür” (Gose, 1990; 219). Hardy’nin Darwin ve Marx gibi bilim adamlarından etkilenmesi ve tipleştirdiği karakterleri bilimsel bakış açılarıyla değerlendirmesi de bu görüşü desteklemektedir. Özellikle Hardy’nin kadere getirdiği eleştiri, onu belirleyen sebeplerin varlığını ortaya koymaya dayalıdır. Tess’in trajedisinde kadere eleştiri ekonomik zorlamaların yön vermesi kadar, olayları etkileyen iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılan kalıtım ve çevrenin de etkisi büyüktür. Darwin’in ortaya attığı varolma mücadelesi (struggle for existence) terimi ve kalıtımın etkileri olay örgüsünde Tess’in düşüşüne etki eden unsurlar olarak görülmektedir. Kalıtımın Tess’e etkisi, güçlü olanın hayatta kazanacağı, zayıf olanın da yok olacağı savına etki eden biyolojik unsurları göstermektedir.

Tess’in hayatta kalma mücadelesinde, onu zorlayan koşulun temelinde yoksulluk yer almaktadır. Bu yoksulluk ve ailenin çalışmaya karşı gösterdiği tembel tutum, kalıtsal özelliklerin belirtileridir. Fakir ailenin çocuğu fakir, soylu ailenin çocuğu yine soylu olarak dünyaya gelmektedir. Soylu olmayan ve fakir olan Durbeyfield ailesi ise ekonomik zorluklardan kurtulmak için Tess’i soylu ve akraba olduğunu düşündükleri Alec ile evlendirmek isterler. Marx’ın birçok yerde ifade ettiği gibi artık yaratıcı güç paradır. Paraya ulaşmanın birçok yolu olduğu gibi aileden gelen kalıtsal bir soyluluk da zenginliğin sebebi olabilmektedir. Fakat bu durum Durbeyfield ailesi için geçerli değildir. Tembel ve sarhoş babanın yerine işe gitmeyi deneyen Tess ve kardeşi bu durumu şöyle özetlemektedirler:

“Yıldızlar birer dünyadır demiştin, değil mi, Tess?”

“Evet”

“Tıpkı bizimki gibi, öyle mi?”

“Bilmiyorum ama, sanırım öyle. Bazen onları bizim bahçedeki bodur ağacın elmalarına benzetirim. Çoğu pırıl pırıl, sapasağlamdır; bir kaçı ise çürüktür.”

“Bizim üzerinde yaşadığımız dünya hangisinden peki? Pırıl pırıl olanlardan mı, çürüklerden mi?”

“Çürüklerden.”

“Yazık! Bunca yıldız varken, neden sağlamını değil de çürüğünü seçmişsin sanki!”

“Sağlam bir dünyaya düşseydik, nasıl olurdu acaba?”

“Eh, babam böyle öksürmez, şimdiki gibi ayağını sürmezdi; bu yolculuğa çıkamayacak kadar sarhoş da olmazdı elbet. Annem de durup dinlenmeden, bitmek bilmeyen çamaşırları yıkamak zorunda kalmazdı”.

“Sen de kendiliğinden zengin bir hanımefendi olurdun, zengin olmak için soylu bir beyefendiyle evlenmek zorunda kalmazdın, değil mi?”

(Tess, 55-56)

Burada kaderini yargılayan ve fakirlikten yakınan Tess ve kardeşi, mutluluğun parayla olabileceği dayatmasına karşı kimlik sorunlarını yansıtmışlardır. Bu kimlik sorunlarını yansıtırken, ailenin genlerinde bulunan soylu olmama ve fakirlik onları etkileyen kalıtsal sebeplerdir. Hardy'nin romanlarında yoksulluğa neden olarak, ekonomik zorluklar ve burjuva düzeninin sömürü anlayışı önemli rol oynarken, aynı zamanda bu alıntıda da yaratıcının insanlar üzerinden kurguladığı sisteme getirdiği eleştiri görülebilmektedir. İnsanın kendi istekleri dışında bir ortamda dünyaya gelmesi, Hardy için adaletsiz bir sistem olarak gösterilmektedir. Tess'in çaresizce bu sistemin içindeki mutsuzluğundan ancak burjuva sınıfına dâhil olarak, yani zengin bir beyefendi ile evlenerek kurtulabileceği açıkça belirtilmektedir. Aileden gelmeyen soyluluk ve zenginlik dış dünyada aranmaktadır. Darwin'in belirttiği gibi varolma mücadelesinde ortama en çok uyum gösteren

hayatta kalacaktır. Kalıtımsal özellikleri itibari ile soylu bir aileden gelmeyen Tess için bu durum ancak soylu bir beyefendi ile evlenerek değişebilecektir. Bu romanda görülmemesine rağmen Victoria Dönemi kadınları için evlilik, sınıfsal yükselmede basamak olarak kullanılmaktaydı.

Tess'in bu hayattan kopuşunu gösteren ve onu etkileyen faktörlerden bir diğeri çevrenin ve doğanın etkisidir. Hardy'nin olay örgüsünde karamsar belirleyici bir yapı hâkimdir. Bu karamsar etmenlerin ortaya çıkarılmasında, Darwin'e ait olan doğa şartlarının varolma mücadelesine etkisi savı etkili olmaktadır. Kurgunun şekillenmesinde çevresel faktörler ve doğanın acımasız şartları Tess için kötümser yapıyı oluşturur. Romanın dönüm noktalarından olan Alec'in Tess'e tecavüz sahnesinde, doğa, Tess'in yalnız yolculuk edemeyeceği kötü koşulları sergilemektedir. Doğanın bu etkisi sonucu Tess, Alec'e bağlı kalmaktadır. Hardy, Alec'in isteklerini tatmin etmede, doğanın nasıl bir yardımda bulunduğunu en ince ayrıntısına kadar betimleyerek vermektedir.

Ses yoktu. Karanlık şimdi öylesine koyulaşmıştı ki, Alec ayaklarının dibindeki solgun bulutumsu yığından başka hiçbir şey göremiyordu. Ölü yaprakların üzerinde bırakmış olduğu Tess'in beyaz müslin elbisesi olsa gerekti bu. Diğer her şey kapkaraydı. d'Urberville eğildi, hafif, düzgün bir soluk sesi duydu. Diz çöktü, Tess'in soluğu yanağını ısıtana kadar eğildi, hemen ardından da genç kızın yanağı yanağına dokundu. Tess derin derin uyuyordu, kirpiklerinin üzerinde gözyaşları ışıldıyordu.

Çevredeki her şeyi karanlıkla sessizlik kaplamıştı. Başlarının üzerinde Av Alanı'nın ulu meşeleriyle porsuk ağaçları yükseliyordu. Bu ağaçların dallarına tünemiş olan küçük kuşlar ayaküstü son uykularını uyuyorlardı. Ama şimdi belki biri çıkar da, "Tess'in koruyucu meleği nerelerdeydi peki?" diye sorabilir. "Sapsağde inancının tanrısı, koruyucusu neredeydi?" Belki de masaldaki o alaycı tanrının lafa tutmuş olduğu

şu öbür tanrı gibi, tam o sırada o da konuşmaya dalmıştı; belki iz sürüyordu ya da yolculuğa çıkmıştı. Belki de uyuyordu koruyucu melek ve uyandırılmaması gerekiyordu kim bilir...

(*Tess*, 142-143)

Tess'in "fallen woman" (düşmüş kadın, hayattan kopan kadın, fahişe) ifadesi ile damgalanmasına neden olan bu sahnede, bütün doğa bir insanmış gibi resmedilmektedir. Herşeyin karanlık olması, gözlerini kapamış bir insanı simgelerken sessizlik de kulaklarını tıkamasına vurgu yapmaktadır. Kuşlarının bile ötüşmeden uyumaları, dile gelmemelerine ve konuşmayan bir insana benzemektedir. Doğa, Tess için üç maymunu oynamaktadır ve çevresel bütün etmenler olayın gerçekleşmesi için hazır beklemektedir. Burada Hardy'nin kadere eleştirisi de yine Tanrı'nın orada olmaması ve koruyamamasıyla sorgulanmaktadır. Asıl önemli çelişki Hardy'nin, koşulları hazırlayan Tanrı olmadığına ve koşulları hazırlayanın doğa olduğuna yönelik vurgusudur. Bu vurgu doğaya konuşmama, duymama, görünmeme, karanlık ve görmeme gibi duyuları yansıtarak vermiştir. Bu yönüyle kaderin yönü çevrenin ve doğanın etkisi ile şekillenmektedir. Yansıttığı karamsar hava ile Tess'in peşini bırakmayan sorunların ve kasvetli olay örgüsünün izlerini vermektedir. Bu karamsar yapı, Doğalcılık akımı yazarlarının sıkça başvurdukları bir yöntemdir. Başta masum, olarak karşımıza çıkan Tess'in trajedisi, katil olmasıdır. Onun katil olmasında, karşısına çıkan sorunların nedenleri arasında, yoksulluğu ve erkek egemen yapıda baskı altında oluşu gösterilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, kadın sorununun Gerçekçilik ve Doğalcılık akımlarıyla nasıl gösterildiği olgusu çözümlenmiştir. Farklı ülke edebiyatlarına ait bu eserlerde kadınların toplumdaki yerleri ve sorunlarını oluşturan nedenler açıklanmıştır. Aynı yüzyılda yazılan bu iki eser, temel ilkesi gerçeği yansıtmak olan Gerçekçilik ve Doğalcılık akımlarının özelliklerini göstermektedir.

Bu eserlerde mekânlar, London ve Paris gibi iki büyük şehir hayatı yerine kasabalarda kurulmuştur. *Madame Bovary*'de mekân Fransa'nın kuzeyinde bir yer iken, *Tess of the d'Urbervilles* romanında mekân Wessex bölgesinden kurgulanmıştır. İki yazar da Gerçekçilik akımının gereği olarak, kurguyu gerçek mekânlara kurmuşlardır.

Her iki eserde de evlilik dışı ilişkilerin diğer dönem yazarlarından farklı olarak müstehcen bir dille kaleme aldıkları tespit edilmiştir. *Madame Bovary*'de Emma cinsel arzularını ve isteklerine kendi yön verme isteği içerisindeyken, Tess, Alec ve Angel'in cinsel arzularına karşı masumiyetini koruma çabası içerisindeyler.

Bu iki eserde gösterilen başka bir benzer nokta ise sınıf farklılıkları konusudur. *Madame Bovary*'de burjuva bir babanın kızı olan Emma, sürekli soylu aristokrat ailelerle iletişime geçme çabası içerisindeydir. Bunun ancak parasal güçle gerçekleşebileceği gerçeği, Emma'nın güce ulaşma çabasından anlaşılmaktadır. Romanda para, soylu olmak için değil, soylu insanlarla iletişim kurmak için bir araç olduğu görüşüne vurgu yapmaktadır. *Tess of the d'Urbervilles*'de ise sınıfsal sorunlara, tarım işçileri üzerinden değinilmiştir. İşçilerin çalışma şartlarının

zorlukları, mevsimlik sözleşmelere bağı olmaları ve sağıksız ortamlarda çalışmaları gösterilmiştir. Bu verilerle sınıflar arası iletişimin kopukluğu gözlemlenmiştir. Her iki eserde de kadın için sınıfsal olarak yükselmenin yolunun, evlenmekten geçtiğı çıkarımına ulaşılmıştır.

Her iki eserde de kadının yapması gereken görevlerin aynı olduğı anlaşılmıştır. Charles'ın vesayeti altında evliliğini sürdüren Emma'dan çocuk yapması, ev işleriyle ilgilenmesi ve kocasına yardımcı olması beklenmektedir. Aynı şekilde Tess de aile yapısı içerisinde, ev işleriyle ilgilenir, kardeşlerine bakar ve babasına yardımcı olur. Bu verilerle her iki kadının da bir erkeğin himayesinde "ideal kadın" figürünü temsil ettiğı sonucuna ulaşılmıştır.

Kadının kimlik sorgulaması yapılan eserlerde, her iki kadın karakter de, ideal kadın yapısından içinde bulundukları toplumun nezdinde "günahkâr", "yoldan çıkmış" kadına dönüşürler. Buradaki fark bu değışimlere etki eden nedenlerin farklı olmasıdır. Tess'i Alec'in karşısına sürükleyen neden yoksulluk olarak tespit edilmiştir. Emma'da ise özgürlüğe kavuşma arzusunun, yani dönemin özgür olan bireyi erkeğe özenme arzusunun varolduğı tespit edilmiştir. Emma, baskılarla çevrelenmiş hayatından kurtulmak için kaçamak ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Buradan da, dönemin erkek egemen yapısında baskı altında yaşayan kadının, Emma aracılığıyla yansıtıldığı gözlemlenmiştir.

Kadın ve sınıflar arası iletişim konusu her iki kadın kahramanın ayrı ayrı evlilikten beklentilerine bakılarak sorgulanmıştır. Emma için evlilik sınıflar arası geçişte bir basamak olmaktan öteye gidememektedir. Emma'yı evliliğe götüren nedenlerden biri aristokrat sınıfa yakınlaşmak diğeri ise bu yakınlaşmanın getireceğı

özgürlük yanılgısıdır. Tess için de evlilik sınıfsal yükselmenin ifadesidir. Bu kardeşinin “kurtulman için soylu biriyle evlenmene gerek kalmazdı” ifadesinden anlaşılmaktadır. Fakat uğradığı tecavüz sonucu kendisini günahkâr sayan Tess, Angel ile evlenmesine karşın mutlu bir birlikteliği olmaz. Fakat her iki eserde de evliliğin kadınlar için sınıfsal yükselmenin ifadesi olduğu sonucuna varılmıştır.

Her iki eserde de paranın gerekliliği Emma ve Tess’in ihtiyaçlarına göre farklılık göstermişti. Para, Tess için içerisinde bulunduğu varolma mücadelesinden çıkış yoludur. Güçlünün hayatta kalacağı bir toplumda Tess, maddi kaynak elde etmelidir. Bu yüzden mevsimlik ve gündelik olarak çalışır. Emma ise parayı gücün simgesi olarak kabul etmektedir. Emma için para, bastırılmış duygularından kaçmasına aracılık edecek başka bir etkidir. Aynı zamanda da parayı hayalleri uğruna tüketen Emma sonunu da hazırlamış olur. Bu iki farklı durumda da parasal güç, varolma mücadelesine etki eden nedenlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Cinsellik teması incelenen başka bir ortak noktadır. Emma’nın cinsel hayatı ve arzularını tatmin etme isteği, yine onun üzerindeki baskılardan kurtulmak için kullandığı bir güçtür. Çekiciliği ve şehvetli tavırları ile hem Leon hem de Rudolphe’ü tavlama çabasıdır. Tess’de cinsellik ise arzulanan ve sahip olunmak istenen kadını işaret etmektedir. Tess, aslında güzel, işveli ve arzulayan genç bir kadinken, Angel ve Alec tarafından ulaşılacak istenen şehvet duygularının adresi konumuna getirilmiştir. Doğalcılık akımında kadın bu türlü çevresel etkilerin ve güçlünün baskısı altında tüketilebilmektedir.

Sonuç olarak, her iki eserde de temsil edilen, kadın aile içerisinde babanın ve evlilik süresince de kocanın baskısı altında beklenen geleneksel kadın tanımına

uymaktadır. Bu geleneksel kadının, günahkâr kadın haline gelmesindeki temel neden eserlerin yazıldığı dönemde hüküm süren erkek egemen baskı yapısıdır. Bunun yanında Tess'e etki eden diğer bir faktör ise yoksulluktur. Kadının seçme hakkının tamamen erkeğin kontrolü altında olduğu bir durum söz konusudur. Bu baskıdan kaçmaya çalışan Emma'nın güç zehirlenmesi yaşadığı görülmektedir. Çünkü parasal ve cinsel güçlerini arzuları uğruna harcamıştır. Her iki karakterin de günahlarından kurtulmak için, ölme ve öldürme yoluna gitmesi, üzerlerindeki erkek egemen baskıdan kurtulmanın ve adalet istemenin yolu olarak yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Altick, D. Richard, *Victorian People and Ideas*, Norton, New York, 1973.
- Atabay, Mithat, *Aydınlanma Çağı ve Avrupa*, Nobel Yayın, Ankara, 2004.
- Aytaç, Gürsel, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul, 2003.
- Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akçağ, Ankara, 2012.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.
- Comte, Auguste, *Pozitif Felsefeye Giriş*, Yeryüzü Yayınevi, Ankara, 2003.
- Darwin, Charles, *İnsanın Türeyişi*, Çev. Sevim Belli, Onur, Yayınları, Ankara, 2008.
- _____, *Türlerin Kökeni*, Çev. Öner Ünalın, Evrensel Basın Yayın, İstanbul, 2012.
- Dumesnil, Rene, *Gustave Flaubert Hayatı ve Eseri*, Çev. Yusuf Tavat, M.E.B, İstanbul, 1950.
- Eagleton, Terry, *İngiliz Romanı*, Çev. Barış Özkul, Sözcükler, İstanbul, 2012.
- Flaubert, Gustave, *Madame Bovary*, Çev. Samih Tiryakioğlu, İletişim, İstanbul, 2011.
- Gose, Elliott B. Jr, "Psychic Evolution: Darwinism and Initiation in Tess of the d'Urbervilles" *Critical Essays on Thomas Hardy: The Novels*, G.K. Hall & Co. Boston, 1990.

- Hardy, Thomas, *Tess*, Çev. Suna Güler, İnkilap, İstanbul, 2006.
- Heath, Stephen, *Madame Bovary*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
- Hilav, Selahattin, *Felsefe El Kitabı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.
- Hobsbawm, E. J., *Sanayi ve İmparatorluk*, Dost Kitabevi, Ankara, 1998.
- Ingham, Patricia, *Thomas Hardy*, Oxford University Press, New York, 2003.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C.I, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul, 1978.
- Kantarcıoğlu, Sevim, *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*, Gazi Üniversitesi Yay. Ankara, 1993.
- Llosa, Vargas Mario, *The Perpetual Orgy*, Farrar Straus Giroux, New York, 1987.
- Lukacs, Georg, *Avrupa Gerçekçiliği*, Çev. Mehmet H. Doğan, Payel Yay. İstanbul, 1987.
- Marx, Engels, Lenin, *Kadın ve Aile*, Eriş Yayınları, Ankara, 2006.
- Marx, K., Engels, F., *Komünist Manifesto*, Çev. Nail Satlıgan, Yordam Kitap, İstanbul, 2013.
- Nabokov, Vladimir, *Edebiyat Dersleri*, Çev. Ayşe Lucie Batur, Fatih Özgüven, İletişim, İstanbul, 2014.
- Özdemir, Emin, “Gerçekçilik Üzerine Yargılar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, TDK, Ankara, 1981.
- Perkin, Joan, *Women and Marriage in Nineteenth-Century England*, Routledge, London, 1989.

Reeves, Hubert; Rosnay,Joël de; Coppens,Yves; Simonnet,Dominique;, *Dünyanın En Güzel Tarihi*, Çev. İsmail Birkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Schor, M. Hilary, "Gender Politics and Women's Rights", *A Companion to Victorian Novel*, Blackwell Publishing, 2007.

Sönmez, Veysel, *Bilim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.

Szerb, Antal, *Dünya Yazın Tarihi*, Çev. Vural Yıldırım, Dost Kitabevi, Ankara, 2008.

Wall, Geoffrey, *Madame Bovary*, Çev. Samih Tiryakioğlu, İletişim, İstanbul, 2011.

Williams, Raymond, *Anahtar Sözcükler*, Çev. Savaş Kılıç, İletişim, İstanbul, 2011.

_____, *Realism, Naturalism and their Alternatives*, Graphic Reproduction Vanier Press, Montreal, 1977.

Winnifrith, Tom, *Fallen Women in the Nineteenth-Century Novel*, St.Martin's Press, New York, 1994.

Yetkin, Suut Kemal, *Edebiyatta Akımlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1967.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* (1857) ve Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* (1891) adlı romanlarında, toplum ve aile yapısı içerisinde kadının yeri ve sorunlarını, iki farklı kültürde eserlerin ait oldukları akımlar çerçevesinde karşılaştırarak incelemektir. Romanları Gerçekçi ve Doğalcı edebi akımlar çerçevesinde irdelemek, kadın ve sorunlarının toplumsal gerçeği ne ölçüde yansıttığını göstermektedir.

Eserlerin farklı ülke edebiyatlarına ait olması nedeniyle romanlar ayrı ayrı incelenmiş ve çıkarılan bulgular sonuç bölümünde karşılaştırılmıştır. Tess ve Emma'yı dışlanma ve yabancılaşmaya götüren nedenler, ataerkil aile baskısı, toplumun ahlaki değer yargıları ve ekonomik zorlukların kadını baskı altına alması olarak açığa çıkarılmaktadır. Her iki romanda da, kadın karakterlerin yaşam sınırlarını erkek egemen yapının belirlediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu veriler ışığında, aile ve toplum tarafından kadına atfedilen nitelikler ve uygulanan baskılar sonucunda ortaya çıkan kadın figürü ile 19. yüzyıl toplumu içerisindeki kadın portresinin benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak iki karakterinde yaşadığı sıkıntılara sebep olan erkek egemen yapıdan kurtulma istekleri ve adalete kendileri ulaşma çabalarında oldukları tespit edilmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the situation and problems of a woman in society and family pattern in two novels that belong to different cultures, namely *Madame Bovary* (1857) by Gustave Flaubert and *Tess of the d'Urbervilles* (1891) by Thomas Hardy, through a comparison within the scope of movements. Examining the novels within the framework of the realist and naturalist literary movements demonstrates to what extent women and their problems reflect the reality.

Since the novels belong to the literatures of different countries, they are analysed separately and the obtained findings are compared in the conclusion part. In the study, the reasons that pave the way for discrimination and alienation of Tess and Emma are revealed as 'patriarchal family oppression', 'the norms of the society' and 'women's being under pressure due to financial difficulties'. It is deduced in both of the novels that the women characters' base for living is determined by the malestream. In the light of issues stated, it is displayed that the woman figure which appears as a consequence of the qualifications that are attributed to them by the family and society and the pressures put upon them has similarities with the women portray in the 19th century. Consequently, it is confirmed that both Tess and Emma try to escape from the patriarchal society which has caused the troubles they have experienced and strive to reach justice on their own.